

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΔΕΛΦΙΚΗ

2

ΟΙ ΔΕΛΦΟΙ

ΚΑΙ

Η ΚΑΣΤΑΛΙΑ ΠΗΓΗ

ΥΠΟ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΕΜΜ. ΚΟΝΤΟΛΕΟΝΤΟΣ

Βοηθοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ "ΝΟΜΙΚΗΣ,

Ὁδὸς Ὀφθαλμιατρικῶν 5

1911

ΒΕΡΟΙΑΣ

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Βέροιας

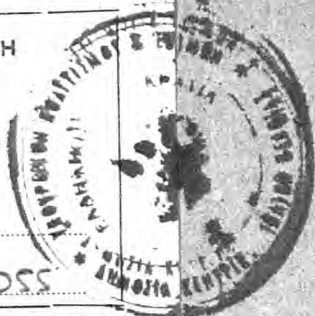
Στ. Βιβλίο

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
+900 ΒΕΡΟΙΑΣ

7αβ
Αριθ. είδ. 290 57

ΔΩΡΕΑ Αγορά 60 εν

GRVER-00055

Εξορίσιν καὶ ἐξελίξιν ἐστὶ ἀδελφὸς ὡς ἡμεῖς ἡμεῖς
παλαιῶν ἀδελφῶν, ἡμεῖς οὖν ἐστὶν καὶ παλαιῶν ἀδελφῶν
αἱ ἐκδόσεις. Τὸ δευτέρον γὰρ ἐστὶν Ἀλεξάνδρου καὶ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΔΕΛΦΙΚΗ 24 ε. Κοντολεόντος

2

ΟΙ ΔΕΛΦΟΙ

ΚΑΙ

ΚΑΣΤΑΛΙΑ ΠΗΓΗ

ΥΠΟ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΕΜΜ. ΚΟΝΤΟΛΕΟΝΤΟΣ

Βοηθοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων

0140062714

1 400627 140000

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ "ΝΟΜΙΚΗΣ,"

Ὁδὸς Ὀφθαλμιατρικῶν 5.

1911

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελ.
Πρόλογος	3
Περιγραφή τῆς Κασταλλίας πηγῆς	5
Περὶ τῶν εἰς τὴν παρειὰν τοῦ βράχου κογχῶν	11
Περὶ τοῦ Ἡρώου τοῦ Αὐτονόου	12
Περὶ τοῦ χάσματος τῆς Κασταλλίας πηγῆς	15
Ἡ παράδοσις μιᾶς βοσκοπούλας	19
Περὶ χασμάτων ἐν τῷ ὄροπεδίῳ τοῦ Παργασσοῦ	21
Περὶ τῆς ἐν τῷ νέφῳ συνοικισμῷ Δελφῶν «Ἀνεμότρονπα»	22
Αἱ περὶ χασμάτων παραδόσεις	23
Περὶ τῶν τριῶν πηγῶν τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος	24
Περὶ τοῦ ὕδατος τῆς Κασταλλίας πηγῆς	26
Περὶ τῶν ἐν Δελφοῖς περιρραντηρίων	28
«Τὸ ἀμίλητο νερὸ» τῆς Κασταλλίας πηγῆς	30
Περὶ τοῦ ὕδατος ὡς καθαριστικοῦ	31
Περὶ τοῦ ἐθίμου «Κλήδωγα»	32
Αἱ πυραὶ τοῦ Προδρόμου	33
Περὶ τοῦ ρεύματος Ἀρκουδόρρεμμα	34
Ὁ ἐν τῷ ὄροπεδίῳ τοῦ Παργασσοῦ σχηματισμὸς τοῦ ρεύματος Ἀρκουδόρρεμμα	35
Ἡ ἐκ τῆς Ὑαμπείας κατακρήμνις τῶν ἱεροσούλων	36
Ἡ κατακρήμνις τοῦ Αἰσώπου ἐκ τῆς κορυφῆς τῶν Φαιδριάδων Πετρῶν	37
Περὶ τῆς Πλατάνου τῆς Κασταλλίας πηγῆς	40
Ἀγαλμα ὀρειχάλκινον τῆς Δητοῦς παρὰ τὴν Κασταλλίαν πηγὴν	42
Ἐκκάθαρις τῆς Κασταλλίας πηγῆς κατὰ τὸ ἔτος 1878	43
Ἐκκάθαρις τῆς Κασταλλίας πηγῆς κατὰ τὸ ἔτος 1890	44
Διακῆς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας πόθος ὑπὲρ ἀνασκαφῆς ἐν Δελφοῖς	45
Περὶ διαρρυθμίσεως τῆς Κασταλλίας πηγῆς	47

Συμπλήρωμα

Δεύτεραι φροντίδες	49-52
Ρωμαϊκὰ λουτρὰ	52
Περιγραφὴ θέας « Ἀρκουδόρρεμμα »	53
Περὶ τῆς πηγῆς Κυρνὰ	54
Περὶ τῆς πηγῆς Κασσοτίδος	55
Περὶ Κασταλλίας πηγῆς	57
Βράχοι κατακυλιόμενοι ἐκ τοῦ Παργασσοῦ	58
Ἡ τρομερὰ καταστροφὴ τοῦ Ναοῦ τῆς Προναίας	61

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Νῦν ὅτε σύμπαντος τοῦ κόσμου ἡ προσοχὴ εἶνε ἐστραμμένη πρὸς τοὺς Δελφοὺς ἔνεκα τῶν ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς ἐνεργηθειῶν ἀνασκαφῶν καὶ τῶν ἐν αὐταῖς ἀνακαλυφθέντων θαυμασίων εὐρημάτων, μονογραφίαι εἰδικαὶ περὶ παντὸς δελφικοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἀντικειμένου ἢ κτιρίου εἶνε ἀναγκαιόταται καὶ συμβάλλουσι τὰ μέγιστα πρὸς κατανόησιν πολλῶν ζητημάτων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Κασταλία πηγὴ εἶνε ἓν ἐκ τῶν κοσμημάτων τῶν Δελφῶν ἀπεφάσισα νὰ συγγράψω τὴν δε τὴν μονογραφίαν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πηγῶν, συνάμα δὲ νὰ περιλάβω ὅλας τὰς σχετικὰς περὶ ταύτης παραδόσεις, αἵτινες σφύζονται ἐν Δελφοῖς.

Τῷ κ. Adrien Martinaud ἀρχιτέκτονι καὶ δημοσίᾳ ἐκφράζω τὰς εὐχαριστίας μου ἐπὶ τῇ προθυμίᾳ μεθ' ἧς ἀνεδέχθη νὰ μοὶ ποιήσῃ τὸ σχεδιάσμα τῆς Κασταλίας πηγῆς, ἐξ οὗ ἐγένετο ἡ ἐν τῇ παρούσῃπραγματεία μου δημοσιευθεῖσα εἰκὼν.

Ἐγράφη ἐν Δελφοῖς τῇ 17 Ἰουλίου 1911.

Ἀλ. Ἐμ. Κοντολέων

ΟΙ ΔΕΛΦΟΙ ΚΑΙ Η ΚΑΣΤΑΛΙΑ ΠΗΓΗ¹

Περιγραφή τῆς Κασταλίας πηγῆς

¹ Ἐπὶ δεξιὰ τῆς ἐθνικῆς ὁδοῦ² τῆς ἀγούσης ἐκ τοῦ γυμνασίου εἰς τὸ ἱερὸν κεῖται ἡ περιώνυμος Κασταλία πηγὴ³ παρὰ

1 Πέραν πρὸς ἀνατολὰς τοῦ τεμένους τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τὴν διασφάγα τῶν Φαιδριάδων καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος τῆς Ὑαμπίας Πιτρας εἶνε λαξευτὸν τὸ κρηναῖον τετραγώνον κατασκευάσμα τῆς Κασταλλας, εἰς ἣν ἀνέρχεται τις διὰ κλίμακος νεωτέρας κατασκευασθείσης ὑπὸ τῆς διευθύνσεως τῶν ἀγασκαφῶν εἰς τὸ ἀριστερὸν κράσπεδον τῆς ἐκ Δελφῶν εἰς Ἀράχωβαν ἐθνικῆς ὁδοῦ² μετὰ τὴν ἄνω κλίμακα εἰς ἀπόστασιν 50 βημάτων ὑπάρχουσιν ἔτι τρεῖς νεώτεραι βαθμίδες καὶ μετ' αὐτὰς εἰς τὸν βράχον εἶνε λελαξευμέναι δύο ἀρχαῖαι βαθμίδες, αἵτινες ἀπετέλουν τὴν συνέχειαν τῶν βαθμίδων τῆς ἀρχαίας κλίμακος, ἥτις ἦγεν εἰς τὴν Κασταλίαν πηγὴν³ πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς Κασταλλας πηγῆς ὑπάρχει πελώριος φυσικὸς βράχος, οὗ ἡ ἐπιφάνεια εἶνε λανθλοισθηρὰ⁴ ὁ βράχος οὗτος ἐξέχει τοῦ ἐδάφους 1μ. 25. Ὁ Στράβων ἐν δευτέρῳ τόμῳ 418 ἀναφέρει τὴν Κασταλίαν ἀποκαλεῖ ταύτην κρήνην⁵ «γὺν δ' ἐπ' αὐτῇ οἰκοῦσι περὶ τὴν κρήνην τὴν Κασταλίαν». Ὁ Leake περιγράφει ἐν ἐκτάσει τὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐν Δελφοῖς ἐπισκεψέως του κατάστασιν τῆς Κασταλλας πηγῆς (δρ. Leake κ. 20 Φωκίς).

2 Ἡ ἐκ Δελφῶν εἰς Ἀράχωβαν ἐθνικὴ ὁδός.

3 Ὁ Πανσανίας ἀναφέρει τὴν Κασταλίαν πηγὴν γράφει, ὅτι κατὰ τὴν εἰς τὸ ἱερὸν πορείαν ἐκ τοῦ γυμνασίου ἐπὶ δεξιᾷ τῆς ὁδοῦ κεῖται τὸ ὕδωρ ταύτης (Πανσ. Χ. 8).

τὸ στόμιον τοῦ ἀδλῶνος ὑπὸ τὴν Ὑαμπείαν κορυφὴν οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι παρατηρήσαντες τὴν λαμπρὰν φυσικὴν τοποθεσίαν τῆς πηγῆς ἐσκέφθησαν νὰ καταστήσωσι ταύτην ὑπὸ ἔποψιν τεχνικὴν ἔξοχον καλλιτέχνημα⁴. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν οὗτοι μετὰ μεγάλου μόχθου, ἐπιμελείας καὶ τέχνης ἐλάξενσαν καὶ ἐξωμάλυνον τοὺς δεσπόζοντας τότε τῆς πηγῆς ἀνατολικοὺς ἀποκρήμινους βράχους τῆς Ὑαμπείας, κατόπιν δὲ κάτωθεν τῶν βράχων τούτων κατεσκευάσαν διὰ τῆς λαξεύσεως ὥραιαν τετράγωνον δεξαμενὴν⁵ (εἰκ. I γράμ. R,) προσωρισμένην νὰ δέχεται τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς (εἰκ. I. γράμ. A) εἰς τὴν ὁποίαν κατέβαινον διὰ βαθμίδων⁶ (εἰκ. I. γράμ. R₁).

4 Ἡ τοποθεσία τῆς Κασταλλας πηγῆς εἰς τὸ στόμιον τῆς καταπληκτικῆς διασφάγος μὲ τοὺς ἐξαισίους ἀποτόμους βράχους τῆς εἶνε σφόδρα θαυμασία καὶ ρωμαντικὴ· αὕτη δὲ φωτιζομένη ὑπὸ τοῦ φωτός τῆς σελήνης εἶνε ἔτι μαγευτικὴ καὶ ἐκπληκτικὴ· ἐν συνόλῳ δὲ ἡ φυσικὴ καλλονὴ καὶ ἡ γραφικὴ τῆς θέσεως ἀπαράμιλλος· ὥραιαν εἰκονογραφίαν τῆς Κασταλλας ἐδημοσίευσεν ὁ Le Bas (δρ. Voyage archéologique, Itinéraire, pl. 37) καὶ ὁ Clarke ἐπίσης εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ πόνημα (ἡ τοῦ Clarke δμως εἰκονογραφία δὲν εἶνε ἐπιτυχὴς ὡς ἡ τοῦ Le Bas).

5 Ἡ δεξαμενὴ (εἰκ. I. γράμ. R) ἔχει 36 πόδας μῆκος καὶ 10 πόδας πλάτος καὶ εἶνε λελαξευμένη βαθύως εἰς τὸν βράχον εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ἀνατολικῶν ἀποτόμων βράχων τῆς Ὑαμπείας (μῆκ. 10μ. πλ. 3μ.).

6 Ὅκτὼ βαθμίδες (εἰκ. I. γράμ. R) ὑπάρχουσι πρὸς τὸ μέρος τῆς πηγῆς, ἐνφ' πρὸς τὸ βόρειον μέρος· σῶζονται τμήματα μόνον τῶν σάρων βαθμίδων· αὗται ἐξετείνοντο καθ' ὅλον τὸ μῆκος ἐπὶ τῆς πρὸς τὸ ἱερόν δευτέρας μακροτέρας πλευρᾶς τῆς δεξαμενῆς καὶ διακόπτονται εἰς ἀπόστασιν 5μ. 40 καὶ ἐν τῇ τομῇ ταύτῃ ὑπάρχουσι λελαξευμένα μέρη, τῶν ὁποίων ὁ προορισμὸς δύσκολον εἶνε νὰ ἐξηγηθῇ.

Α Πηγή ὕδατος
 Β Δεξαμενὴ
 Γ Εξόδος ὕδατος
 Δ
 Ε Πλάκες τοίχου
 F « καλύμματος
 Σ Η Μ Ν Κόγχαι
 Ρ Ὑποδαμενὴ
 R Βράχος βαθμὴς
 δὲ

Εἰκὼν I. — Ἡ Κασταλία πηγὴ.

κλίμακος λελαξευμένων εις τὸν βράχον· (εἰκ. I. γράμ. R)·
 εις τὸ βάθος τῆς δεξαμενῆς εἶχον λαξεύσει εις τὸν βράχον
 τοῖχον⁷ (εἰκ. I. γραμ. E.) ἐφ' οὗ ἠνέφξαν ὅπας (εἰκ. I. γρ.
 P), δι' ὧν τὸ ὕδωρ ἔρρεεν εις τὴν δεξαμενὴν (εἰκ. I. γράμ.
 R)· πέριξ τῶν ὀπῶν (εἰκ. I. γράμ. P) σφύζονται ἔχνη κυ-
 κλοτερῶν τύπων, ἐξ ὧν ἀποδεικνύεται, ὅτι ἐπὶ τῶν ὀπῶν
 ἦσαν προσηρμοσμένοι λεοντοκεφαλαὶ δρειχάλκιννοι ὡς ὕδρορ-
 ροαί· ἐπίσης πλησίον τῶν ὀπῶν ὑπῆρχον πλάκες μαρμάρειναι
 ἢ μετάλλιναι,⁸ διότι τὰ ἔχνη τούτων σφύζονται ἐπὶ τοῦ τοί-

7 Τὸ ἄνω μέρος τοῦ τοίχου τούτου κατέπεσεν εις τὸν κατὰ τὴν
 εἰκοστὴν Ἰουλίου τοῦ 1870 συμβάντα ἐν Δελφοῖς σεισμόν, ὅστις κατέ-
 στρεψεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν Κασταλλίαν πηγὴν· τὴν καταστροφὴν
 ταύτης ἐπέφερον ἰδίως οἱ ἐκ τῶν θέσεων ἄνω καὶ κάτω Μαλλιαροὶ
 καὶ Ἀντίρριοι ἢ Ἀντίρρεμοι καταπεσόντες ἔνεκα τούτου πελώριοι βρά-
 χοι· (ἄνω καὶ κάτω Μαλλιαροὶ λέγονται ὑπὸ τῶν χωρικῶν τὰ ἄνω-
 θεν τῆς Κασταλλίας πηγῆς ἀπόκρημα βραχώδη μέρη ἣτοι οἱ βράχοι
 τῆς Ὑαμπέας, ὡς καὶ Ἀντίρριος ἢ Ἀντίρρεμοι τὰ ἐναντι αὐτῆς πρὸς
 τὸ ἱερὸν ἀπόκρημα ἐπίσης βραχώδη μέρη ἣτοι οἱ βράχοι τῆς Ναυ-
 πλίας). Ὁ κ. Κ. Μητσόπουλος καθηγητὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπι-
 στημίου μοι ἔγραψεν, ὅτι, τὸν μὲν σεισμόν τῆς Φωκίδος τοῦ 1870
 περιέγραψεν ὁ τότε διευθυντὴς τοῦ Ἀστεροσκοπεῖου Ἰούλιος Schmidts
 καὶ ἐδημοσίευσεν ἐφ' 1875 (Studien über Endbeben σελ. 172 καὶ
 τούτου περίληψιν περιέλαβεν ὁ κ. Μητσόπουλος ἐν τῇ γεωλογίᾳ του
 τόμ. Α' σελ. 443) τὸν δὲ σεισμόν τῆς Λοκρίδος καὶ τοῦ τῶν Θηβῶν
 τοῦ 1894 καὶ 1893 περιέγραψεν ὁ κ. Μητσόπουλος γερμανιστὶ ἐν τῷ
 περιοδικῷ Petermanns Geogr. Mitteilungen 1894 Hef. X.
 περίληψις ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ Jahrbuch für Astronomie und
 Gephysik V. B. 1895 p. 154—159.

8 Δὲν σφύζονται αἱ μαρμάρειναι πλακῶδεις παραστάδες, αἵτινες
 καθηλοῦντο ἐκατέρωθεν ἐκάστης τῶν ἐξ κρηνῶν (εἰκ. I. γράμ. P.

χου (εικ. I. γράμ. R). ὀπισθεν τοῦ κατασκευασθέντος τοί-
χου σωζομένου ὕψους⁹ 2 μ. 10 (ὄν ἔχω ἀναφέρει ἀνω-
τέρω) ἐλαξέυθη ἐπισσης εἰς τὸν βράχον ὀχετός,¹⁰ (εικ. I. γραμ.
ἀριθ. 1. 2. 3. 4. 5. 6), δίδουσαι ὄψιν κυρίου εἰς τὸ κρηναῖον σύ-
στημα.

9 Τὸ ὕψος τοῦ τοίχου (εικ. I γράμ. E) ἦτο καθ' ἣν ἐποχὴν
(1865) δ' κ. Paul Foucart διέτριβεν ἐν Δελφοῖς χάριν ἀρχαιολογι-
κῶν μελετῶν 2μ. 50.

10 Ὁ ὀχετός (εικ. I γράμ. B) κατασκευάσθη οὕτω, ὥστε στρε-
φόμενος πρὸς τὴν ἀριστερὰν γωνίαν γὰ φέρῃ ἔξωθεν τὰ πλεονάζοντα
ὑδατα (εικ. I γράμ. C. D.), διότι τὸ ὕδωρ ἐπήγαγε κατὰ τὸ δεξιὸν
μέρος τοῦ λαξευτοῦ ὀχετοῦ ἐντός (εικ. I γράμ. A), κλειομένου δὲ τού-
του διὰ φραγμοῦ ἐκτός (ἀριστερὰ) (εικ. I γράμ. C. D.) ἀνυψοῦτο
μέχρι τῶν στομάτων τῶν κρηνῶν (εικ. I ἀριθ. 1. 2. 3. 4. 5. 6),
τὸ δὲ μὴ ἐκρεῖον διὰ τούτων ἐχύνετο ἔξω τοῦ ὀχετοῦ (πρὸς τὰ ἀριστερὰ
ἔξω τοῦ τετραγώνου) ὑπεράνω τοῦ λιθίνου φραγμοῦ (εικ. I γράμ.
C. D.) (ὄρα ὁδηγὸν τῶν Δελφῶν κ. Ἀντ. Κεραμοπούλλου ἐφόρου
τῶν Ἀρχαιοτήτων 1908 σελ. 68). Ὁ ὀχετός εἰς ὃν κατέρχονται ἐκ
τῆς πηγῆς τὰ ὑδατα ἦτο κεκαλυμμένος μὲ πλάκας τὰς ὁποίας κατέ-
στρεψεν ἐπίσης ὁ σεισμός, ὃν ἔχω ἀναφέρει ἀνωτέρω, καὶ διὰ
τοῦτο δὲν σφύζονται αἱ πλάκες αἱ καλύπτονσαι τὸν ἐν τῷ βράχῳ
κατὰ μῆκος τοῦ ἐσωτερικοῦ τοιχώματος λαξευτὸν ὀχετὸν (καὶ οἱ γέ-
ροντες τῆς καιροπόλεως Δελφῶν ἐνθυμοῦνται καλῶς ὅτι πρὸ τοῦ
σεισμοῦ ὁ ὀχετός ἦτο κεκαλυμμένος μὲ πλάκας). Τὸ ἐκ πλάκων κά-
λυμμα τοῦ ὀχετοῦ (εικ. I γράμ. B) ἐπερείδετο ἐπὶ τοῦ διατετρυνπη-
μένου τοίχου (εικ. I γράμ. B) τῆς δεξαμενῆς (εικ. I γράμ. R) καὶ
ἐπὶ μιᾷ ἐπιμήκους λαξεύσεως (εικ. I γράμ. F) ἀνωθεν τοῦ ὀχετοῦ.
(Ἐπὶ τῆς παρειᾷ τοῦ ἀνωθεν τοῦ ὀχετοῦ λείου βράχου ἦτο ἐπίτη-
δες λελαξευμένη εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος τοῦ τοίχου ἐπιμήκης κοιλότης ἐν
εἶδει αὐλακος (εικ. I γράμ. F), ὅπως εἰσέρχονται εἰς αὐτὸν αἱ πλά-
κες τοῦ καλύμματος τοῦ ὀχετοῦ, αἵτινες κατ' ἐμὲ κριτὴν ἦσαν κινη-
ταὶ πρὸς καθαρισμόν τοῦ ὕδατος τοῦ ὀχετοῦ) (εικ. I γράμ. F).

Β)¹¹ δι' οὗ διέρχεται τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς¹² ὅπισθεν τοῦ τοίχου· τὸ ὕδωρ ἔρρεε δι' ἐξ ὀπῶν¹³ (εἰκ. I. ἀριθ. 1. 2. 3. 4. 5.

11 Τὸ γράμμα Β παριστάνει τὸν ὀχετὸν (τὴν δευτέραν δεξαμενὴν) δι' οὗ διέρχεται τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς, ἐνῶ τὸ γράμμα R τὴν μετὰ τῆς κλίμακος πρώτην δεξαμενὴν εἰς ἣν ἔρρεον τὰ ὕδατα τῆς πηγῆς διὰ τῶν ἐξ ὀπῶν τοῦ τοίχου.

12 Ἀκολουθῶν τις τὸν εἰς τὸν βράχον λαξενθέντα ὀχετὸν καὶ προχωρῶν πρὸς τὰ ἐνδον κατὰ τὴν δεξιὰν γωνίαν τοῦτου φθάσει εἰς τὴν πηγὴν, ἣτις δὲν προχωρεῖ ἐπὶ πολὺ πρὸς τὰ ἐντός. Τὸ ὕδωρ ἀναβρῦει ἐκ πλήθους φλεβῶν εἰς τοὺς πρόποδας τῆς προσόψεως τῆς Κασταλλίας πηγῆς εἰς τὴν μεσημβρινὴν γωνίαν δεξιόθεν· συσσωρεύεται τὸ ὕδωρ κατ' ἀρχὰς εἰς ἓνα ὀχετὸν στενόν (εἰκ. I γράμ. Β), μήκους 10 μέτρ. καὶ πλάτ. 1 μ. Τὸ μεταξὺ τῆς λαξενθείσης βάσεως τοῦ βράχου καὶ τοῦ τοίχου (εἰκ. I γράμ. Β) ἀνοικτὸν μέρος τοῦ ὀχετοῦ (εἰκ. I γράμ. Β) ἐκαλύπτετο ἀπὸ πλάκας ὀριζοντίου· ὁ ὀχετὸς ἐκτεινόμενος ΒΔ καὶ στρεφόμενος πρὸς τὴν ἀριστερὰν γωνίαν (εἰκ. I γράμ. C. D) χρησιμεύει εἰς τὴν ροὴν τοῦ πλεονάζοντος ὕδατος· ὁ ὀχετὸς ἐκαυονίσθη διὰ διαφράγματός ἐπιτορακτοῦ πρὸς ἀτόλυσιν ἢ ἐπίσχεσιν τοῦ ὕδατος κατὰ τὴν εἰς τὴν ἀριστερὰν γωνίαν ἐξοδόν του (εἰκ. I γράμ. C. D.).

13 Ἐνεκα τοῦ σεισμοῦ ἔπαυσεν ἡ ἐκ τῶν ὀπῶν ροὴ τῶν ὑδάτων, ἐνῶ ταῦτα ἔρρεον πρὸ τοῦ σεισμοῦ ἀπὸ ταύτης καὶ διὰ τοῦτο αἱ γυναῖκες τοῦ παλαιοῦ συνοικισμοῦ ὑδρεύοντο ἀπὸ τὴν ροὴν τῶν ὑδάτων, αἵτινα ἔρρεον ἀπὸ τὰς ὀπὰς, καὶ μάλιστα μία ἐκ τούτων ἐλέγετο ὑπὸ τῶν χωρικῶν βρῦσις τοῦ Γεροπαππαπαναγιώτου, ὅστις ἦτο ὁ τότε ἱερεὺς τῆς κοινότητος Δελφῶν· καὶ ἐν γένει οἱ σεισμοὶ διαρρήξαντες τοὺς βράχους διεσκόρπισαν καὶ κατεβίβασαν κατὰ πολὺν τὰ ὕδατα τῆς Κασταλλίας, τῶν ὁποίων ὁ ροὺς ἔλαβε διαφόρους ὑπογείους διευθύνσεις, ἐνῶ πρὶν δὲν ἐξήρχετο ὕδωρ ἀπὸ κανὸν ἄλλο μέρος, εἰμὴ μόνον ἀπὸ τῆς ὀπᾶς τοῦ τοίχου τῆς Κασταλλίας πηγῆς, διότι τότε πρὶν τοῦ σεισμοῦ ὅλον τὸ ὕψος τοῦ ὀχετοῦ, μέχρι τῶν ὀπῶν ἐπληροῦτο ὕδα-

6.) συγχρόνως εἰς τὴν δεξαμενὴν, οἱ δὲ βράχοι οὔτινες περιστεφανοῦσι ταύτην ἐδίδον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἰς τὰ ρέοντα ὕδατα μεγαλεῖον ὑπὸ ἔποψιν φυσικότητος.¹⁴

Περὶ τῶν εἰς τὴν παρεῖαν τοῦ βράχου κογχῶν.

Εἰς τὴν ἐξόχως ὑπὸ τεχνικὴν ἔποψιν λελαξενμένην παρεῖαν τοῦ βάθους τοῦ βράχου καὶ ἄνωθεν τῆς δεξαμενῆς (εἰκ. I γράμ. R), τοῦ τοίχου (εἰκ. I γράμ. E) καὶ τοῦ ὀχετοῦ (εἰκ. I γράμ. B) ὑπάρχει μία μεγάλη κόγχη (εἰκ. I. γραμ. II) μήκ. 3 μ 19, βάθ. 1 μ. 57 καὶ ὕψ. 2 μ 10) ἣτις πιθανῶς νὰ περιεῖχεν ἄγαλμα Νύμφης· ἀριστερόθεν ταύτης ὑπάρχει μία ἄλλη κόγχη ἡμικυκλική (εἰκ. I. γράμ. I. μήκ. 1 μ 10, βάθ. 1 μ. καὶ ὕψ. 1 μ. 75) καὶ ἐκατέρωθεν ταύτης

10· ἀπὸ δὲ τοῦ κατὰ τὸ 1870 σειсмоῦ, τοῦ καταστρέψαντος τὸ Καστρί καὶ τὸ Χρισσόν (Κρίσαν) ἐφανερῶνθῃ ἡ παρὰ τὴν ἀμαξιτὸν κογχὴ φλέξ καὶ ἔπασσε πρὸς τούτοις νὰ ρέῃ ὕδωρ ἐκ τῆς θέσεως Στριμοῦρα (ἡ θέσις αὕτη κεῖται ἄνωθεν τοῦ Γυμνασίου τῆς ἐθνικῆς δόδου καὶ πλησίον τοῦ ἀγροῦ τοῦ ἱερέως Νικολάου Λυρινζῆ διότι πρὸ τοῦ σειμοῦ δσάκις ἡ πηγὴ Ζαλέσκα ἐπληροῦτο ὕδατος ἀνέβλυζεν, ὥς φρονοῦσιν οἱ χωρικοὶ ὕδωρ ἐκ τῆς ἄνω θέσεως· πρὸς τούτοις ὁ κ. Paul Foucart ἀναγράφει, ὅτι ὑπῆρχον ἐξ ὀπαί εἰς τὸν τοίχον (δρ. Mémoires sur les ruines et l'Histoire de Delphes 1865 σελ. 21) ἐνφ ὁ κ. Κεραμόπουλλος φρονεῖ, ὅτι ἦσαν ἐπὶ κρουνοὶ (Δὲν σφίζονται αἱ χαλκαὶ λεοντοκεφαλαὶ ἢ τὰ γοργόγεια, αἵτινα ἀπετέλουν τοὺς 7 κρουνοὺς προσαρμοζόμενα εἰς τοὺς ἰσαριθμοὺς ὀπάς τοῦ προφράγματος τοῦ ὀχετοῦ (δρ. ὁδηγὸς τῶν Δελφῶν κ. Κεραμοπούλλου σελ. 67).

14 Παράδειγμα τῆς καλαισθητοῦς καὶ φιλοκαλίας μὲ τὴν ὀψίαν οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι ἐγνώριζον νὰ διενθελῶσι καὶ τὰ πλέον ἀπλὰ πράγματα.

δύο ἑτεροι μικρότεροι ἐπίσης ἡμικυκλικά· (εἰκ. I γραμ. Μ. καὶ Ν.) αὐταὶ βεβαίως περιεῖχον ὡσαύτως ἀναθήματα ὑψηλότερον εἰς τὸν βράχον ὑπάρχονσι τειράγωνοι μικραὶ τομαὶ ἐν εἴδει πλαισίων.

*Ἡ ἀπλὴ αὐτὴ λάξευσις τούτων τῶν κογχῶν καὶ τῶν τετραγώνων μικρῶν τομῶν ἐν εἴδει πλαισίων ἐπὶ τῆς παρεμβῆς τοῦ βράχου δίδει μεγαλοπρέπειαν, φυσικότητα καὶ ὡραϊότητα εἰς τὸ σύνολον τῆς Κασταλίας πηγῆς.

Περὶ τοῦ Ἡρώου τοῦ Αὐτονόου.¹

Εἰς τὴν δεξιὰν γωνίαν τῆς πηγῆς (εἰκ. I γραμ. Α) ὑπῆρχε μικρὸν ἐξωκκλήσιον ἀφιερωμένον εἰς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Προδρόμον.² Τινὲς ὑποθέτουσιν ὅτι, εἰς τὸ μέρος τοῦτο ἔ-

1 Ὁ δεύτερος σωτὴρ τῶν Δελφῶν μετὰ τοῦ Φυλάκου κατὰ τὸ 480 π. Χ. Κατὰ τὴν εἰς Δελφοὺς ἐισβολὴν τῶν Περσῶν, ὅσοι ἐκ τούτων ἐσώθησαν ἔφυγον κατ' εὐθείαν εἰς τοὺς Βοιωτοὺς· ἔλεγον δὲ οἱ ἐπιστρέψαντες οὗτοι βάμβαροι. ὡς μανθάνω, ὅτι πλὴν τούτων εἶδον καὶ ἄλλα πράγματα ὑπερφυσικά, καὶ ὅτι δύο² ὁλλίται ὑψηλότεροι παρ' ὅσον εἶνε οἱ ἄνθρωποι, τοὺς ἠκολούθουν φογεύοντες καὶ καταδιώκοντες. Οὗτοι οἱ δύο, ὡς λέγουσιν οἱ Δελφοί, εἶνε ἥρωες ἐπιχώριοι, ὁ Φύλακος καὶ ὁ Αἰτόνοος, τῶν ὁποίων τὰ τεμένη εἶνε πλησίον τοῦ ναοῦ. Τοῦ μὲν Φυλάκου παρ' αὐτὴν τὴν ὁδὸν ἀνωτέρω τοῦ ναοῦ τῆς Προναίας, τοῦ δὲ Αὐτονόου πρὸς τὴν πηγὴν τῆς Κασταλίας, κάτωθεν τῆς Ὑαμπείας κορυφῆς. (Ἡρόδοτος Βιβλ. Η' 38.39).

2 Ἡ μνήμη του (ἡ ἀποτομὴ τῆς τιμῆς κεφαλῆς Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου) ἐορτάζεται τῇ 29ῃ Αὐγούστου· κατὰ τὰς δοθείσας εἰς ἐμὲ πληροφορίας ὑπὸ τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἱερέως τῆς κοινότητος Δελφῶν κ. Ἰωάννου Σακελλαρίου τὸ ἐκκλησιδιδόν τοῦτο ἦτο ἀρκετὰ εὐρύχωρον, ἐκτισμένον μὲ ξιλίτους στύλους, οὔτινες ὑπεβάσταζον τὴν ὁροφὴν,

κειτο τὸ ἡρώφον τοῦ Αὐτονόου, τὸ ὁποῖον δ' Ἡρόδοτος προσδιορίζει, ὅτι εἶνε πλησίον τῆς Κασταλίας πηγῆς καὶ εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Ὑαμπείας³ (Ἡρόδοτος, VIII, XXXIX)

μὲ τοίχους εἰς τὰς τρεῖς αὐτοῦ πλευράς, ἡ δὲ στέγη του ἦτο κεκαλυμμένη μὲ ἐγχωρίους κεράμους· ἐν αὐτῇ ἡδύνατο γὰ ἐκκλησιασθῆ σημαντικός ἀριθμὸς χριστιανῶν· ὡς ἱερὸν δὲ τοῦ ἐξωκκλησίου ἦτο ἡ εἰς τὸν βράχον ἀνωθεν τοῦ ὀχετοῦ λελαξευμένη κόγχη (Εἰκ. I. γράμ. Η') εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάρχει ἀκόμη σπόνδυλος ἀρχαίου στύλου μὲ σφζομένας 9 ραβδώσεις, ἐφ' οὗ ἦτο τοποθετημένη ἀρχαία μαρμαρίνη πλάξ (μετ' ἀγαλῆφου παραστάσεως), ἣτις ἐχρησίμευσεν ὡς Ἀγία Τράπεζα τούτου· ὡς ἐμβαδὸν δὲ τοῦ ἐκκλησιδίου ἐχρησίμευσαν αἱ πλάκες αἱ καλύπτονσαι τὸν ἐν τῷ βράχῳ κατὰ μῆκος τοῦ ἰσωτετικοῦ τοιχώματος λαξευτὸν ὀχετόν. Τὸ ἄνω ἐκκλησιδίου κατεστράφη ἐπίσης κατὰ τὸν σεισμόν τοῦ 1870 (ὅν ἔχω ἀναφέρει προηγουμένως) καὶ δὲν ἔμεινεν ἐκ τούτου εἰμὴ μόνον ἡ ὡς ἱερὸν χρησιμεύουσα κόγχη (ἡ εἰς τὸν βράχον λελαξευμένη) μετὰ τοῦ ἐν αὐτῇ σπονδύλου, καὶ τῆς ἀρχαίας μαρμαρίνης πλακός, ἣτις κατόπιν μετεφέρθη εἰς τὸ Μουσεῖον· ἡ δὲ κοινότης τῶν Δελφῶν ἐποίησεν εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἐπὶ τῆς Κασταλίας πηγῆς Ἐκκλησιδίου Προσκυνητᾶριον τοῦ ἰδίου Ἀγίου κάτωθεν καὶ πλησίον ταύτης ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ κρασιδέου τῆς ἐκ Δελφῶν εἰς Ἀράχωβαν ἀγούσης ἐθνικῆς ὁδοῦ καὶ ἀπέναντι τῆς κατὰ τὸν σεισμόν φανερωθείσης ἐπὶ τῆς ἀμαξιτοῦ ὁδοῦ κρηναίας φλεβός, ἣν ἔχω ἀναφέρει ἀνωτέρω εἰς τὴν ἐποχὴν (1865) καθ' ἣν δ κ. Foucart διέτριβεν ἐν Δελφοῖς ὑπῆρχεν ἀκόμη τὸ ἐκκλησιδίου, ὅπερ ἦτο ἰδρυμένον (ὡς ἔχω περιγράψῃ ἀνωτέρω) ἐπὶ τῶν πλακῶν, αἵτινες ἐκάλυπτον τὸν τοίχον καὶ τὸν ὀχετόν συνάμα τῆς πηγῆς (τὸ ἐκκλησιδίου ἐπακουμβοῦν ἐπὶ τοῦ ἐκ πλακῶν καλύμματος τοῦ τοίχου καὶ τοῦ ὀχετοῦ ἐπερσίδετο εἰς τὸν βράχον).

3 Ὁ Leake ἐφρόνει, ὅτι τὸ ἐκκλησιδίου τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου (ἦτοι ἡ κόγχη ἡ ἀνωθεν τοῦ ὀχετοῦ τῆς πηγῆς λαξευθεῖσα εἰς τὸν βράχον) ἡδύνατο γὰ εἶνε ἡ περιοχὴ, ἐφ' ἣς ἔκειτο τὸ ἡρώφον.

ἀλλ' ὁ κ. Foucart φρονεῖ, ὅτι δὲν θὰ ἐπῆρχετο ποτὲ εἰς τὴν ἰδεάν τῶν ἡμετέρων προγόνων νὰ ἰδρύσωσιν εἰς τοιοῦτον ὑπὸ φυσικὴν ἐποψιν ἔξοχον μέρος τὴν ἐλαχίστην οἰκοδομήν, διότι αὕτη θὰ κατέστρεφε πᾶσαν τὴν ἁρμονίαν τῆς πηγῆς καὶ ὁ ἐλάχιστος τῶν ἡρώων δὲν θὰ ἤρθεσκετο μὲ τοιοῦτον ναῖσκον

Αὐτονόου, διότι αὕτη ἦτο πλησίον τῆς Κασταλλας πηγῆς εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ἀποτόμων βράχων τῆς "Υαμπείας" ("Ἡρόδοτος, VIII 39) ἐνφ' τοῦναντίον ὁ κ. Foucart ὑποθέτει, ὅτι ἡ περιοχὴ ἐν ᾗ θὰ ἔκειτο τὸ ἥρῳον τοῦ Αὐτονόου θὰ εὗρσκετο ἐπὶ μικροῦ ἀγαλλήματος (ἦτοι ἐπὶ μικροῦ ἐπιπέδου μέρους ἢ ἀναχώματος) κειμένον πρὸ καὶ πλησίον τῆς Κασταλλας πηγῆς ἦτοι μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς ὁδοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡδύνατο λαν φυσικῶς γὰ ἦτο ἰδρυμένος ναῖσκος μικρῶν διαστάσεων καὶ τοῦτο διότι τὸ ἥρῳον τοῦ Αὐτονόου κατὰ τὸν "Ἡρόδοτον" ἦτο πλησίον τῆς Κασταλλας πηγῆς εἰς τοὺς πρόποδας τῆς "Υαμπείας" ὁ κ. Foucart ὁμως δὲν ὀρῖζει ἀκριβῶς τὸ μέρος, ἀναφέρει μόνον, ὅτι ἡ περιοχὴ αὕτη ἔκειτο πρὶν φθάσῃ τις εἰς τὴν Κασταλλαν πηγὴν κατὰ συνέπειαν ἢ θὰ ἔκειτο πλησίον καὶ ἄνωθεν τῆς παρὰ τὸ χεῖλος τῆς ἐθνικῆς ὁδοῦ σημερινῆς δεξαμενῆς, τὴν ὁποίαν κατεσκεύασεν ἡ κοινότης Ἀελφῶν πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ ἐκ τῆς Κασταλλας πηγῆς ὕδατος, ὅπερ χρησιμεύει πρὸς ἄρδευσιν τοῦ κάτωθεν ταύτης ὑποκειμένου ἐλαιώγος ἢ ἀντιθέτως ἄνωθεν τοῦ παρὰ τὴν ἐθνικὴν ὁδὸν Προσκυνηταρίου τοῦ "Αγίου" Ἰωάννου (ὅπερ ἔχω ἀναφέρει προηγουμένως) οὐδαμοῦ ὁμως εὗρον ἰχνη ἐρειπίων διὰ τὸ "Ἡρῳον τοῦ Αὐτονόου" ὁ δὲ Bursian ἐφφράγει, ὅτι ἀνεγνώρισεν τεμάχιον ταίχους ὅπερ περιέβαλε τὴν περιοχὴν, ἐν ᾗ ἔκειτο τὸ "Ἡρῳον τοῦ Αὐτονόου".

"Ο δὲ κ. Gustave Fougères (ἐν Guide Joanne σελ. 241 ἔτους 1911) φρονεῖ, ὅτι ἴσως ὁ πρὸς ἀνατολὰς καὶ δεξιόθεν τῆς Κασταλλας πηγῆς καὶ ἄνωθεν τοῦ Προσκυνηταρίου ἰελαξευμένος εἰς τὸν βράχον βυζαντινὸς τάφος μετὰ τῶν τριῶν ἐπιταφίων χωρισμάτων του θὰ εἴη τὸ ἥρῳον τοῦ Αὐτονόου.

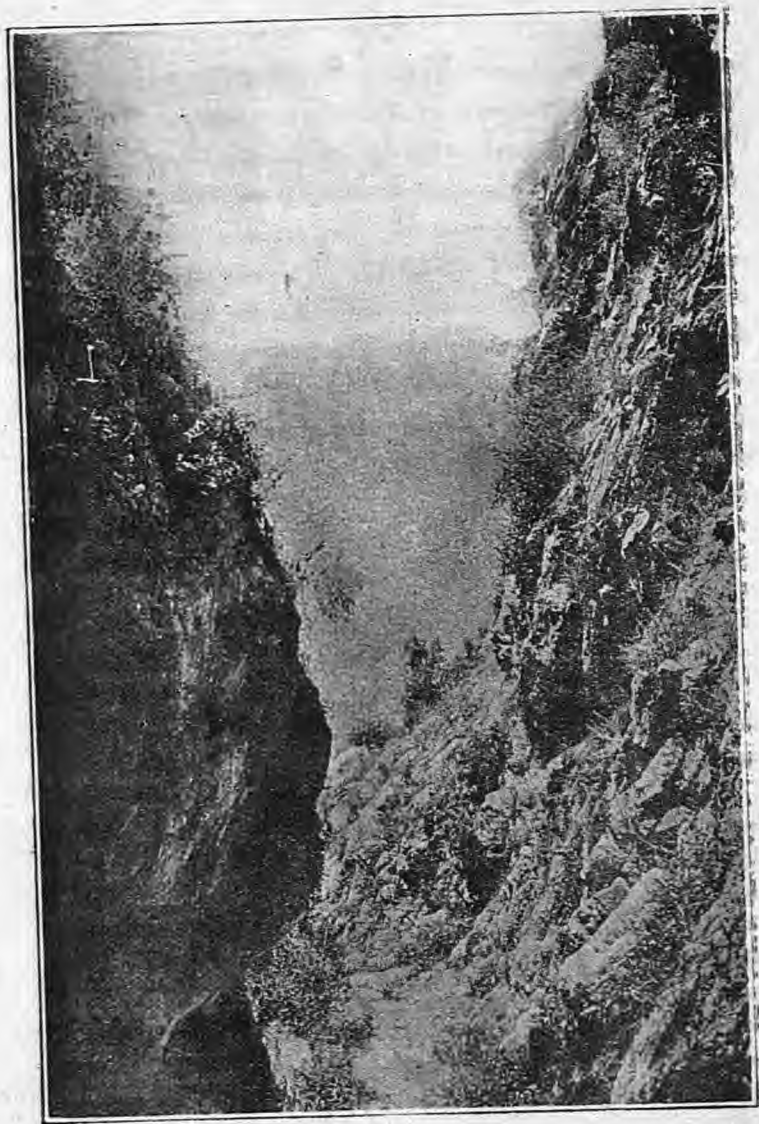
κατὰ συνέπειαν τὸ κατὰ τὸν σεισμόν τοῦ 1870 καταστραφέν
ἐξωκκλήσιον τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου δὲν φαίνεται εἰς τὸν κ.
Foucart γὰ ἐξῆ κατασκευασθῆ ἐπὶ τῆς τοποθεσίας ἀρχαίου
ναοῦ, ἀλλ' οὗτος μᾶλλον νομίζει δι' οἱ νεώτεροι Ἑλλη-
νες ἰδρύσαντες ἐξωκκλήσιον εἰς τὴν δεξιὰν γωνίαν τῆς Κα-
σταλίας πηγῆς (εἰκ. I γράμ. Α), εἶχον τὴν πεποίθησιν δι-
θὰ ἀγιασθῆ οὗτος ὁ τόπος (δοτις ἦτο ἀλλοτε ἀφιερωμένος εἰς
θεότητι ἐθιδικήν) διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν χριστιανῶν ἐναν-
τίαν τῶν ἐπιθέσεων τῶν Νηρηϊδῶν (Νεράιδων κατὰ τὴν
χωρικὴν ἔκφρασιν) τῶν ὁποίων οἱ χωρικοὶ ἔχουσι πολλάκις
ἀκούσει τὸν θόρουβον, τοὺς χοροὺς καὶ τὰ τύμπανά των ἰδίως
δὲ κατὰ τὰς νύκτας.⁴

Περὶ τοῦ χάσματος τῆς Κασταλίας πηγῆς.

Περὰ τὴν Κασταλίαν πηγὴν κεῖται φοβερόν χάσμα,¹ ἢ

4 Οἱ χωρικοὶ ἐξ ἀπάτης καὶ φαντασίας τὰ κελαρύζοντα ὕδατα
τῆς Κασταλίας πηγῆς καὶ τὰς σφοδρὰς πνοὰς τῶν ἀνέμων ἀποδίδου-
σιν εἰς τὰ Νηρηϊδῶν (δρ. ἐμὸν ὁδηγὸν Κωρυκίου ἄντρον 1911 σ. 16).

1 Ὁ θέλων γὰ ἰδῆ κατὰ τὴν ἐπισκοπὴν τῆς Κασταλίας Πηγῆς τὸ
ἄνω χάσμα θὰ σιγαφῇ περὶ τὰ ἀριστερὰ καὶ θὰ βαδίσῃ ἐπ' ὀλίγον ἐπὶ
βροχῶδους μέγας μέχρις οὗ φθόσῃ : ἀνωθεν τῆς χαράδρου ἐν τῷ ση-
μεῖω τοῦτῃ, ἢ εἰς τὸ χάσμα ἀνάβαινις εἶπε δυσκολωτάτη καὶ ὁ ἐπι-
σκέπτης θὰ ἐκλέξῃ μίαν ἐκ τῶν δύο ἐπομένων ἀνόδων· ἂν οὗτος φο-
βῆται γὰ ἀνέλθῃ διὰ τῆς εἰς τὸν βράχον λελαξευμένης κλίμακος τῆς
ἐσχόσης ὡς βοθρίδος μικρὰ κλίμακία δύναται γὰ προμηθευθῆ κατά-
ληλόν κιστὴν κλίμακα τὴν ὁποίαν θὰ προσεσπύσῃ ἐπὶ τοῦ πλησίον καὶ
ἀριστερόθεν τῆς λελαξευμένης κλίμακος βράχου καὶ θὰ ἀνέλθῃ· μετὰ
τὴν ἀνάβαινιν εὐρίσκειται εἰς τι μικρὸν βραχῶδες δάπεδον ἐπὶ τοῦ ὁ-
ποίου θὰ μεταφέρῃ τὴν κιστὴν κλίμακα καὶ θὰ τὴν προσεσπύσῃ

Εἰκὼν 11. — Τὸ χάσμα τῆς Κασταλίας πηγῆς.

μᾶλλον λαβυρινθῶδες σπήλαιον αποτελούμενον ἐκ τῆς προσεγγίσεως τῶν ἀπορρογῶν προπόδων τοῦ Παρνασσοῦ ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ εἰσερχόμενος κατέχεται ὑπὸ εὐλόγου τρόμου, φόβου καὶ ἐκπλήξεως διὰ τὴν ἰδιοτροπίαν αὐτὴν τῆς φύσεως καθόσον ἀντηχεῖ τὸ φοβερόν αὐτὸ κοίλωμα καὶ ἐκπέμπει ἕνα ἦχον ἐκφοβίζοντα καὶ τὸν τολμηρότερον εἰς τοῦτο ἀνέρχεται τις διὰ τῶν λελαξευμένων ἐπὶ τοῦ βράχου ὠραισιτάτων ὑπὸ τεχνικὴν ἔποψιν κλιμακίων² τῶν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τῆς

ἐπίσης εἰς ἕτερον βράχον καὶ μετὰ τὴν ἐκ δευτέρου διὰ τῆς κινήσεως κλιμακος ἀνάβασιν θὰ φθάσῃ πλέον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κυρίως χάσματος (οἱ δύο οὗτοι μεγάλοι βράχοι οἵτινες δεσπόζουσι τῆς εἰσόδου τοῦ χάσματος εἶνε οὕτως εἰπεῖν δύο μεγάλαι βαθμίδες κλιμακος ἥτις ἄγει εἰς τὸ χάσμα).

2) Ἡ κλιμαξ μὲ τὰ κλιμάκια ἐπροχώρει κατὰ τὴν ἀρχαιότητα μέχρι τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ χάσματος, ὅπερ ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν σφριζομένων ἀκόμη εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ χάσματος 6 κλιμακίων, ἅτινα εἶνε συνέχεια τῶν κάτωθι καλῶς σφριζομένων κατὰ συνέχειαν 9 κλιμακίων (τὰ σφριζόμενα κατὰ συνέχειαν 9 κλιμάκια ἔχουσιν ἕκαστον μήκος 0.65, πλάτ. 0.26 καὶ ὕψ. 0.23). Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς εἰσόδου παρατηρεῖται μικρὰ τις λάξευσις ἐπὶ τοῦ βραχώδους ἐδάφους (ἐν εἰδει αὐλακος). Ὑπάρχουσιν εἰς δύο ρωγμάς τοῦ χάσματος ξύλα, ἅπερ ἐνεσφηνώθησαν πρὸ αἰώνων εἰς τὸν βράχον· οἱ μὲν τῶν χωρικῶν φρονοῦσιν ὅτι ταῦτα εἶνε τὰ δόρατα, δι' ὧν ὁ Ἀπόλλων ἐτόξευσε τὸν δράκοντα Πύθωνα, οἱ δέ, ὅτι ἐκεῖ εἰς τὰ ξύλα ταῦτα ἐκάθητο ἡ Πυθία καὶ ἐχρημοδοτεῖ· ἄλλοι, ὅτι τὰ ξύλα ταῦτα εἶνε βούκεντρα τῶν ζευγιδῶν (ἀροτρίων), ἅπερ ἐνεσφηνώθησαν εἰς τὸν βράχον παρασυρθέντα ἐκ πλημμύρας, ἥτις ἐγένετο ἐκ κατακλυσμοῦ, ὅστις ἐσχημάτισε τὸ ἄνω χάσμα. Οἱ χωρικοὶ ἐπίσης καλοῦσι τὸ χάσμα τοῦτο «Βαγιέννη» «στὸ Βαγιέννη», διότι τοῦτο ἔχει τὸ σχῆμα καὶ τὴν ἡχὴ τῶν βαρελίων τῶν ὕδρομύλων, πράγματι δὲ τὸ χάσμα ἔχει τὸ τε σχῆμα τοῦ βαρελίου καὶ τὴν ἡχὴ τοῦτον (ἡ ἡχὴ τοῦ χάσματος εἶνε ἑξαισία).

εἰσόδου λελαξευμένων εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ χάους· εἰς τὸ χάσμα τοῦτο κατὰ παράδοσιν τῶν χωρικῶν ἔστιονεν ἡ Πυθία πολλάκις τὸν Τρίπον, ἐφ' οὗ καθημένη ἐχρησμολόγει.
«Πόσον φοβερὸς εἶναι ὁ τόπος οὗτος ! δὲν εἶναι τοῦτο, εἰμὴ οἶκος Θεοῦ καὶ αὕτη ἡ πύλη τοῦ Οὐρανοῦ».

Αὐτοὶ ἀκριβῶς οἱ λόγοι τῆς Γενέσεως (δρ. Γένεσις Κεφ. κη' ἐδάφιον 17) ἔρχονται εἰς τὴν μνήμην παντὸς ἐπισκέπτου εὐρισκομένου ἐντὸς τοῦ σπηλαίου ἐκείνου. Ὅποιον θάμβος καὶ ὁποῖα ἐκπληξίς καὶ ἔκστασις κατέχει τὸν ἐν αὐτῷ εἰσερχόμενον. Πράγματι ὁ χρησμός τῆς Πυθίας ἐκεῖ ἀκονόμενος, ἀντήχει ἀληθῶς ὡς ἀπὸ στόματος τ' οὐρανοῦ κατερχόμενος. Ἀποκαλύπτεται τις πρὸ τοῦ μεγαλείου τῆς φύσεως καὶ πρὸ τῆς ὑψηλῆς ἐκλογῆς τῆς Πυθίας, καὶ ὁ ὑλιστικώτερος τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ μᾶλλον θρασύσπλαγχος καὶ κακοῦργος ψυχὴ ἂν ἐμαντεύετο ἐκ τοῦ χάους αὐτοῦ, θὰ ἔκυπτε τὴν κεφαλὴν καὶ θὰ ἔκλινε τὴν καρδίαν. Ἀπέρχεται τις ἐκ τοῦ χάσματος ἐντρομος θαυμάζων τὴν μεγαλοφυΐαν καὶ ἐφευρετικότητα τῶν ἱερέων αὐτῶν τοῦ Μαντείου. (δρ. Γ. Π. Παρασκευοπούλου ταξείδια ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα τόμος Α' σελ. 315-316).

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΑΣΤΑΛΙΑΣ ΠΗΓΗΣ¹ (ὑψ. 358 μ.).

Ἡ παράδοσις μιᾶς βοσκοπούλας.

Οἱ χωρικοὶ κατὰ παράδοσιν πρεσβεύουσιν, ὅτι μία βοσκο-

1) Εἰς πολὺ ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν ἡ ἱερὰ πηγὴ ἔλαβε μίαν πολὺ ἀπλὴν διευθέτησιν κρηναίου μνημεῖου, ὅπου συνέκειτο ἀπὸ μίαν ἐν τῷ βράχῳ λελαξευμένην ἐξοχον πρόσοψιν, ἐνα ὀχετὸν (ὑδραγωγεῖον) ἐσωτερικὸν κεκλεισμένον μὲ τοῖχον φέροντα ὅπας, ἐξ ὧν ἔρρεον ὕδατα καὶ ἀπὸ μίαν δεξαμενὴν ἐξωτερικὴν μὲ βαθμίδας κλίμακος· ἐκ τῆς Κασταλλίας πηγῆς δὲν ἔμεινε σήμερον ἄλλο τι εἰμὴ μόνον τὸ κρηναῖον κατασκεῦασμα καὶ τοῦτο ἡρειπωμένον, διότι τὰ ὕδατα τῆς πηγῆς ἐνεκα σεισμικῶν λόγων ἤλλοξαν διεύθυνσιν καὶ ἀνεφάνησαν εἰς μίαν ἄλλην πηγὴν 15 μ. περίπου πρὸς δυσμὰς τῆς χαράδρας, τῆς ὁποίας τὰ ὕδατα τρέφουσι τὴν νεωτέραν δεξαμενὴν τῆς κοινότητος Δελφῶν καὶ τὴν τουρκικὴν κρήνην (ἔχω ἀναφέρει ἀνωτέρω ὅτι ἡ παρὰ τὴν ἀμαξιτὸν κρηναία φλέψ ἐφατερῶνθη κατὰ τὸν σεισμόν τοῦ 1870, ἐνῶ τοῦναντίον ἄλλοι φρονοῦσιν, ὅτι αὕτη ἡ κρήνη ἐπῆρχε πολὺ πρότερον τοῦ σεισμοῦ κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν· ἦτε δεξαμενὴ τῆς κοινότητος Δελφῶν καὶ ἡ κατ' αὐτοὺς τουρκικὴ κρήνη κεῖται ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ κρασπέδου τῆς ἐκ Δελφῶν εἰς Ἀράχωβαν ἀγοίσης ἐθνικῆς ὁδοῦ). Ὁ Ἀδριανὸς λέγεται, ὅτι εἶχε φράξει τὴν πηγὴν μὲ σωροὺς βράχων, διότι εἶχε μάθει τὸ πεπρωμένον τῆς αὐτοκρατορίας του ἀπὸ τὸ προφητικὸν ὕδωρ ταύτης ἐφοβεῖτο δὲ ὅτι καὶ ἄλλοι ἠδύναντο γὰ συμβουλευθῶσι τοῦτο διὰ παρομοίαν ὑπόθεσιν· ὁ Ἰουλιανὸς ἐσκόπευε γὰ καθαρῶς τὴν ἐμφραξιν (Ammianus Marcellinus, XXII 12, 8).

Οἱ Ἕλληνες ἐξέμνησαν μόνον τὴν διαύγειαν τῶν ἀργυροειδῶν ὑδάτων τῆς Κασταλλίας πηγῆς, τὰ ὅποια ἐχρησίμειον εἰς τοὺς καθαρμούς, ἀγνισμούς καὶ εἰς τὴν πλύσιν τοῦ γαστ. Οἱ Λατίνοι ποιητὰὶ ἐνόμιζον, ὅτι αὕτη ἦτορ ἡ κατοικία τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῶν Μουσῶν, αἵτινες ἀπ' αὐτῆς ἐπεκαλοῦντο Κασταλίδες νύμφαι, καὶ ἐθεώρουν ἐπίσης

ποῦλα βόσκουσα τὰς αἰγὰς τῆς πλησίον σπηλαίου² κειμένον ἄνωθεν τῆς Κασταλλίας πηγῆς πρὸς τὸ βόρειον μέρος παρε-
 τήρησε μακρόθεν, ὅτι μία ἐκ τῶν αἰγῶν τῆς παραπλανηθεῖσα
 εἰσῆλθεν εἰς τὸ σπήλαιον· ἡ αἶξ μετὰ τὴν εἰς τοῦτο εἴσοδον
 ἤρξατο νὰ οἰστρογηται, νὰ ὀρθῶνται αἱ τριχες τῆς, νὰ ἄ-
 φριξῇ τὸ στόμα τῆς καὶ νὰ τρελλαίνεται· ἡ βοσκοποῦλα τότε
 πλησιάσασα εἰς τὸ χάσμα ὅπως ἴδῃ ἐκ τοῦ πλησίον τί συνέβη
 εἰς τὴν αἶγα, ἤρξατο καὶ αὕτη παραχρῆμα νὰ οἰστρογηται,
 νὰ ἄφριξῇ τὸ στόμα τῆς καὶ νὰ ὀρθῶνται αἱ τριχες τῆς κε-
 φαλῆς τῆς ὡς ἐκ μαγνητισμοῦ· μετὰ τὰ ἄνω συμβάντα κατε-
 νόησεν ἡ βοσκοποῦλα, ὅτι ἐκ τοῦ χάσματος ἐξήρχετο ὁσμή-
 τις, ἣτις ἐπέφερε τὴν οἰστρογήτησιν τῆς τε αἰγὸς καὶ ταύτης·
 αὕτη κατόπιν ὡς ἐκ πνεύματος φωτισθεῖσα κατεσκεύασε ναὸν
 εἰς τὸν Ἀπόλλωνα ἐκ πτερῶν· (τὰ ἄνωθι ἔγραψα αὐτολεξε
 καὶ καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ αἰδουσιματώτου Ιερῆως τῆς κοινό-
 τητος Δελφῶν κ. Ἰωάννου Σακελλαρίου) οἱ πλέον ἀνεπτυγ-

ταύτην πηγὴν ἐνδουσιαστικὴν ὡς τὴν περίφημον πηγὴν Ἰπποκρήνην
 (ἵππου κρήνη) τῶν ποιητῶν, τὴν ἱερὰν τῶν Μουσῶν καὶ τὴν διὰ
 τοῦ κτυμήματος τοῦ ποδὸς τοῦ Πηγάσου ἀναδοθεῖσαν κειμένην δὲ εἰς
 τοὺς πρόποδας τοῦ Ἑλικῶνος. Ἐκ τῆς Κασταλλίας πηγῆς ἀτραπὸς
 κάτωθεν τῶν προπόδων τῆς Ναυπλίας ὁδηγεῖ κατ' εὐθείαν πρὸς τὰ
 ὑψηλότερα μέρη τοῦ ἱεροῦ καὶ εἰς τὸ Στάδιον. Ἡ Κασταλλία λέγεται
 κοινῶς «Βρύσις τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου», διότι ἐπὶ ταύτης ἦτο τὸ ἐκ-
 κλησιδίου τοῦ ἁγίου Ἁγίου, ὅπερ, ὡς περιέγραψα ἀνωτέρω κατεστράφη
 κατὰ τὸν σεισμόν τοῦ 1870. Οἱ χωρικοὶ ἀγαφέροντες τὴν Κασταλλίαν
 καλοῦσι ταύτην οὕτω· «τὸν Ἀ(γίο) Γιάννη».)

2) Πράγματι ὑπάρχει ἐπὶ τῆς Ὑαμπείας σπήλαιον, ὅπερ κεῖται
 150 μέτρα ἄνωθεν τῆς Κασταλλίας πηγῆς πρὸς τὸ βόρειον μέρος.

μένοι τῶν χωρικῶν φρονοῦσιν, ὅτι ἡ βοσκοποῦλα εἶνε ἡ ἀρχαία Φημονόη.

**Περὶ χάσμάτων ἐν τῷ ὄροπεδίῳ¹
τοῦ Παργασσοῦ.**

Μακρὰν τῆς Παληοπαναγιᾶς² 20' λεπτὰ περίπου ὑπάρχει χάσμα, πέριξ τοῦ ὁποίου ὑπάρχουσι λίθοι ἐρυθροὶ καὶ βαρεῖς, οἵτινες ἰδίως εὗρισκονται εἰς ἡφαιστειώδη μέρη μακρὰν τούτου 1 $\frac{1}{2}$ ὥραν τὸ χάσμα ἢ Καταβόθρα· μετὰ τὴν Καταβόθραν 10' λεπτὰ ἕτερον μέγα χάσμα τὸ ὑπὸ τῶν χωρικῶν λεγόμενον «Ἐπτάστομο», (χάος) διότι ἔχει ἑπτὰ στόματα (ἦτοι ἑπτὰ σπήλαια, κοιλώματα, (χάσματα) εἰς τὸ βάθος του) καὶ οἱ χωρικοὶ φρονοῦσιν, ὅτι εἶνε στόμιον ἀπραικτοῦντος ἡφαιστείου, διότι κατ' αὐτοὺς «βγαίνει ἄχνη» ἐκ τοῦ χάους καὶ πλησίον τούτου δὲν δύναται νὰ παραμείνῃ χιὼν, διότι ἡ ἄχνη τοῦ «Ἐπτάστομο» τὴν διαλύει, ἐν ᾧ μακρὰν τοῦ χάους τούτου 5' λεπτὰ χιόνες πέντε μέτρων ὕψους διαρκοῦν 5 μῆνας καὶ πρὸς τούτοις εἶνε «ἄπατο» δὲν δύναται τις δηλαδὴ νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτό· πέριξ τοῦ «Ἐπτάστομο» τούτου ὑπάρχουσι πολλὰ ἔλατοι, κέδροι, καὶ διάφορα ἄγρια

1) Ἐν τῷ ὄροπεδίῳ τοῦ Παργασσοῦ σπείρονται οἱ ἐξῆς δημητριακοὶ καρποί· σίτος, φασιόλοι, ἐρέβινθοι, λαθούρια (εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν κριθή, ἀραβόσιτος καὶ βίκος) καὶ ἡ ἐξαίρετος φακὴ ἐν τῷ αὐτῷ ὄροπεδίῳ ὑπάρχει καὶ τὸ ἐξαίρετον τοῦ (τέϊον) τοῦ Παργασσοῦ ὑπὸ τῶν χωρικῶν λεγόμενον, Φασκόμηλον, Σαλέπι, ὡς καὶ τὰ ἐξαιρετὰ αὐτοφυῆ μαγνάρια καὶ καλογεράκια καὶ οἱ περίφημοι μεγάλοι κοχλῆαι καὶ γενετικοὶ τοῦ Παργασσοῦ.

2) Ὁρ. ἐμὸν ὁδηγόν «Κωρυκίου Ἀντρου» σελ. 10. 1911.

δένδρα. (Οἱ χωρικοὶ διηγοῦνται, ὅτι εἰς κύων τυχαίως εἰσελ-
θὼν εἰς τὸ «Ἐπιτάσιο» ἐξῆλθε κατόπιν ἐκ τούτου ἀσθε-
νῆς καὶ τοῦτο οὗτοι τὸ ἀπέδωσαν εἰς τὰς ἐξ αὐτοῦ ἀναθυμιά-
σεις, ἐξ ὧν προσεβλήθη ὁ κύων)

**Περὶ τῆς ἐν τῷ νέῳ δυνοικισμῷ Δελφῶν
«Ἀνεμότρουπα»¹⁾**

Ἔξω τοῦ δυτικοῦ ἄκρου τοῦ νέου δυνοικισμοῦ «οἱ Δελ-
φοὶ» 150 βήματα πέραν τοῦ μεμονωμένου βράχου (ὅστις

1) Περὶ τῆς «Ἀνεμότρουπα» γράφει ὁ κ. Henri Sensine
τὰ ἐξῆς. «La religion delphique reposait sur la divination
enthousiaste et extatique. Dans l'autre sacré du téménos,
où l'on avait amené les eaux purifiantes de la fontaine Kas-
sotis, il y avait une crevasse de laquelle s'échappaient des
vapeurs carboniques». (On avait mis en doute l'existence
de cette crevasse; au moment où nous visitâmes Delphes
(sept. 1907), l'instituteur de Kastri venait de découvrir
près du village une crevasse de même genre avec émana-
tions de gaz carbonique) ὅρα Henri Sensine Dans la Lu-
mière De la Grèce σελ. 41—42 1908. Ἡ ῥωγμὴ αὕτη ἦτο γνω-
στὴ εἰς τοὺς χωρικοὺς ἐκ παλαιότατων χρόνων, πρῶτος ὅμως ἐγὼ
διείδον κατὰ τὸ ἐτος 1895 τὴν φυσικὴν αὐτῆς ιδιότητα καὶ συνεσχέ-
τισα ταύτην μὲ τὸ χάσμα τοῦ ἀδύτου τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος,
τοιούτου ὁμοίου χάσμα μὲ τὴν αὐτὴν φυσικὴν κατάστασιν ὑπάρχει
πρὸ τοῦ νεκροταφείου Χρισσοῦ εἰς τὴν διὰ τούτου πρὸς τὸ Χρισσοῦν
ἄγουσαν ἀτραπὸν* κατὰ τινος ἀποδίδεται τὸ φαινόμενον εἰς φλέβα
τινα ὑδάτων, τὰ ὅποια ἀγαφαίνονται εἰς πηγὴν τινα ἀπέχουσαν 1/4
τῆς ὥρας τῆς κωμοπόλεως Δελφῶν καὶ κειμένην κάτωθεν καὶ ἀρι-
στερόθεν τῆς ἐκ Δελφῶν εἰς Χρισσοῦν ἀγούσης ἀτραποῦ καὶ πλησίον
τῆς ἄλλοτε ὑπαρχούσης ἐκεῖ ἐκκλησίας τῆς Ἀγίας Βαρβάρας (τῆς

κεῖται δεξιὰ ὑπὸ τὴν τελευταίαν οἰκίαν τοῦ Δ. Καραπατούχα) εἰς τὸ δεξιὸν χεῖλος τοῦ κρασπέδου τῆς ἐκ Δελφῶν εἰς Ἰτέαν Ἀμαξιτοῦ ὁδοῦ καὶ τῆς παραθεούσης αὐλακος ὑπὸ τοὺς βράχους ὑπάρχει ρωγμή, « Ἀνεμότρουπα » λεγομένη νῦν ὑπὸ τῶν χωρικῶν διότι ἐξέρχεται ἀπὸ ἐκ τῆς ὁπῆς. Ἡ ὑπάρχουσα ἐκεῖ ρωγμή δὲν προσπίπτει ἀμέσως εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, ἀλλ' ὁ ζητῶν θ' ἀνακαλύπτει αὐτὴν ἀφ' ἐνὸς ἐκ τοῦ κρότου, ὅστις ἀκούεται ὡς γὰ κατέρχονται μεθ' ὁρμῆς ὕδατα καὶ ἀφ' ἐτέρου ἐκ τῆς ζωηρᾶς κινήσεως εἰς ἣν εὐρίσκονται τὰ πρὸ αὐτῆς φνύμενα χόρτα· ἡ κίνησις αὕτη προέρχεται ἐξ ἰσχυροῦ ρεύματος ἀέρος, ὅστις ἐξέρχεται ἐκ τῆς ρωγμῆς· ὅσον τὸ ψῦχος εἶνε ὀριμύτερον, τόσον ἰσχυρότερον εἶνε τὸ ρεῦμα· διὰ τοῦτο τὸ φαινόμενον δὲν εἶνε ἀντιληπτὸν κατὰ τὸ θέρος ἀλλὰ μᾶλλον κατὰ τὸν χειμῶνα· οἱ ἐκ τῆς ρωγμῆς ἐξερχόμενοι ἀτμοὶ φαίνονται ἐλάχιστα ὑπόθερμοι, οὐδεμίαν δὲ ὁσμὴν ἔχουσι.

Αἱ περὶ χασμάτων παραδόσεις

Τὰ ἐν τῷ ὄροπεδίῳ τοῦ Παργασσοῦ ὑπάρχοντα διάφορα χάσματα ὡς καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἀνάλογα καθ' ὅλην τὴν Δελφικὴν χώραν καὶ αἱ περὶ τούτων παραδόσεις τῶν χωρικῶν

κατὰ παράδοσιν ἐκκλησίας τῆς Ἀγίας Βαρβάρας δὲν σφίζεται οὐδὲν ἴχνος κτίσματος, μόνον πλησίον ταύτης ὑπάρχουσιν εἰς δύο μέρη τείχη πελασγικὰ (πολυγωνικὰ) ἄξια λόγου καὶ καλῆς διατηρήσεως· τοῦτο ὅμως εἶνε δύσκολον γ' ἀποδειχθῆ, διότι ὁ πρῶτος Διμαρχος Χριστοῦ κ. Εὐθύμιος Πολίτης ἔκαμεν ἐκβραχισμούς εἰς διάφορα μέρη τῆς θέσεως ταύτης (Ἀνεμότρουπα) ὅπως ἀνέστη ὕδωρ ἀλλ' οὐδαμοῦ τοιοῦτον ἀνεφάνη,

ἔχουσι μεγάλην καὶ στενὴν σχέσιν μὲ τὴν ἐν Δελφοῖς ἀρχαίαν λατρείαν τοῦ μαντείου, διότι, ὥς γνωρίζομεν ἐκ τῆς Δελφικῆς ἱστορίας ἡ μαντικὴ δύναμις τοῦ Θεοῦ ἐξηγγέλλετο ἐν Δελφοῖς ὑπ' ἀνθρώπων, οἵτινες ἀνέβαινον ἐπὶ τρίποδος, ἐνὶ δὲ τοῦ ἱεροῦ, καὶ ἐνεπνέοντο ἀναπνέοντες πνεῦμα ἐξερχόμενον ἐκ χάσματός τινος εὗρισκομένου ὑπὸ τὰ σκέλη αὐτῶν καὶ πίνοντες ἀπὸ τοῦ ὕδατος πηγῆς, κειμένης εἰς τὸ ἐνδότεον τοῦ ἱεροῦ, καλουμένης δὲ Κασσωτίδος.

Εἰς τὸν ἡφαιστειώδη τόπον τῶν Δελφῶν δὲν εἶνε ἄπορον πῶς ὑπῆρχον ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ ὑπάρχουσι ἐτι καὶ σήμερον (ὥς ἡ ἐν τῷ νέῳ συνοικισμῷ περιγραφεῖσα Ἀνεμότρονπα) τοιαῦτα φαινόμενα, περὶ τῶν ὁποίων ἐπιστημονικῶς εἰδήσεις, θὰ δώσῃ μόνον ἡ γεωλογία, ἂν μελετήσῃ τὰ ἐν τῇ Δελφικῇ χώρᾳ ὑπάρχοντα τοιαῦτα γεωλογικὰ φαινόμενα.

Περὶ τῶν τριῶν πηγῶν τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος

Ἐν τῷ συνόλῳ φαίνεται ἡ μὲ ἀγρίαν μεγαλοπρέπειαν περιβεβλημένη χώρα¹⁾ τῶν Δελφῶν προωρισμένη μᾶλλον πρὸς ὄρεϊαν ἐρημίαν, καὶ δὲν ἐννοεῖ τις διὰ τίνα λόγον αὐτὴ ἡ ὄρεινὴ γωνία ἐξελέγη πρὸς ἱδρυσιν ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἢ μὴ ἦτο ἐκπρεπὴς διὰ τὴν ἐξαίρετον ἀφθονίαν τῶν ὑδάτων. Τρεῖς ὅλαι πηγαὶ ἀναβλύζουσιν ἐκ τῶν προπύλων τῶν

1) Ἡ ὅλη χώρα τῶν Δελφῶν μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ ἱερῶν τοῦ Ἀπόλλωνος εὗρισκετο ἐν ποιῇ τινι ἐξαετήσει ἀπὸ : ἡς Κρήτης. Κρητικοὶ ἦσαν οἱ ἑδόμενοι ὕμνοι, Κρητικαὶ αἱ τελοῦμεναι καθάρσεις καὶ αὐτὴ δ' ἡ ὄρεινὴ πηγὴ Κασταλλία ἦτο φερώνυμος Κρητὸς τινος (δρα ἐν τῷ αὐτῷ συγγράμματι τοῦ Κουρτίου σελ. 378 τόμ. πρῶτος 1898).

Φαιδριάδων ἐν μικρῇ ἀποστάσει ἀπ' ἀλλήλων, ἔχουσαι ἰσοπληθὲς τὸ ὕδωρ ἐν πάσαις τοῦ ἔτους ταῖς ἐποχαῖς, ἢ μὲν Κασταλία ἐξ αὐτῆς τῆς διασφάγος τῆς χωριζούσης τοὺς δύο ὄρθιους βράχους, περαιτέρω δὲ πρὸς δυσμὰς ἢ Κασσωτὶς²⁾ καὶ ὀλίγον ὑψηλότερον ἢ Δελφοῦσα (Κερνᾶ) Ἄλλὰ τοιαύτας ὄρεινὰς πηγὰς ἐθεώρουν οἱ Ἕλληνες εἶπερ τι καὶ ἄλλο δεῖγμα ἰδιαζούσης εὐλογίας, ἐφαίνοντο δ' εἰς αὐτοὺς παρορμῶσαι ἀναποτρέπτως εἰς θυσίας καὶ λατρείαν τοῦ θεοῦ.... Ὁ Πύθιος Ἀπόλλων ἐπιξε τὴν δαφνόσκιον αὐτοῦ καλύβην παρὰ τὸ ψυχρὸν ὕδωρ τῆς Κασσωτίδος. Καὶ ταῦτα διότι ἀπανταχοῦ πλησίον πηγῶν καὶ φεράγγων ἐξέλεξε τὴν οἴκησιν αὐτοῦ ὁ προφητικὸς θεὸς καὶ ἐχρηστηρίαζε διὰ τοῦ σιόματος τῶν μαντισσῶν αὐτοῦ (ὄρα Ἑρμείου Κουρτίου Ἑλληνικὴ ἱστορία μεταφρασθεῖσα ἐκ τῆς γερμανικῆς ὑπὸ Σ. Π. Δάμπρου τόμος δεύτερος 1898 σελ. 23).

2) Κασσωτὶς Νύμφη τις τοῦ Παργασσοῦ, ἀφ' ἧς ἐπωνομάσθη καὶ μία ἱερὰ κρήνη ἐν Δελφοῖς. Ἄν ἐξέλθωμεν ἐκ τῆς δεξιᾶς παρόδου τοῦ θεάτρου πρὸς Α. συναγνῶμεν ἰσχυρὸν τι ἐκ λίθου τοῦ Προφήτου Ἥλια κτεῖριον, ὅπερ εἶνε τὸ κρηναῖον οἰκοδόμημα τῆς σπουδαιότητος τοῦ τεμένους κρήνης Κασσωτίδος. Τοιοῦτον οἰκοδόμημα ὑπῆρχεν ἰσως ἐκπαλαι πῶρινον ἐνταῦθα, ἀνεκαινίσθη δέ, ὡς βλέπομεν αὐτό, κατὰ τὸν δ' αἰ. μετὰ τὸ 339 π. Χ., ἀλλὰ κατεστράφη πρὸ τῆς κτίσεως τοῦ θεάτρου καὶ πάλιν ὑπὸ βράχων, ὧν πολλοὶ κεῖνται καὶ νῦν ἐπ' αὐτοῦ. Εἶνε δὲ ἄγνωστον πῶς ἐθεραπεύθη ἢ καταστροφὴ αὕτη μέχρι τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ, ὅτε ἐκτίσθη κρήνη ταπεινότερον καὶ δὴ πρὸς τὸ μέρος πῶς τοῦ ἀναθήματος τοῦ Δαόχου. Ἡ κρήνη κατὰ τοὺς κλασικοὺς χρόνους, στεγαζομένη ὑπὸ στοᾶς, παρεῖχεν εἰς τοὺς ὑπὸ τὸν θερινὸν ἥλιον καταπονουμένους θεατὰς τοῦ θεάτρου οὐ μόνον ὕδωρ, ἀλλὰ καὶ σκιερὸν καὶ ψυχρὸν κατεφύγιον. (*Ὁρα ὁδηγὸς τῶν Δελφῶν Κεραμοπούλλου σελ. 63, 64 ἔτους 1908).

Περὶ τοῦ ὕδατος¹⁾ τῆς Κασταλίας πηγῆς

Ἡ Κασταλία ἐνομιζέτο ἱερὰ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῶν

1) Ἐν τοῖς λουτροῖς τῆς Κασταλίας ἐλούοντο οἱ χρηστηριαζόμενοι πάντες ὅσοι ἤρχοντο εἰς Δελφούς· διὰ θρησκευτικὸν σκοπὸν, ὥς ἡμεῖς οἱ νεώτεροι εἰς διαφόρους πανηγύρεις, ὅπως δὴποτε ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ καθαρισθῶσιν ἐν τῇ Κασταλίᾳ πηγῇ. Τὸ λούειν τὰς τρίχας φαίνεται ὅτι ἦτο τὸ κυριώτερον μέρος τῆς τελετῆς, τοῦτο δὲ ἀποδίδουσιν οἱ ποιηταὶ εἰς αὐτὸν τὸν Θεόν. Οἱ κακοῦργοι ὁμῶς ἐλούοντο ὁλόκληρον τὸ σῶμα. Τέσσαρες ἢ πέντε ὁδοὶ ἀπὸ δυσμῶν καὶ τέσσαρες ἀπ' ἀνατολῶν, ἦγον εἰς τὸ διηρημένον εἰς ἀντιστοιχὰ κλημακωτὰ πεδία τέμενος, οὗτινος ὁ περὶβολὸς διεκόπτετο ὑπὸ τῶν ἀντιστοίχων πυλῶν. Μία ὁμῶς ἡ κυριωτάτη πύλη, εἰς ἣν ἐξέβαλλεν ἡ ἀπὸ τῆς Κασταλίας κρήνης ἄγουσα ὁδὸς παρὰ τὴν Ν. Α. γωνίαν τοῦ περιβόλου, ἦτο μείζων τῶν λοιπῶν. Οἱ προσκυνηταὶ καθαιρόμενοι εἰς τὰ ὕδατα τῆς Κασταλίας (αὕτη ἦτο τὸ «ἅγλασμα» τοῦ ἱεροῦ), ἐβάδιζον διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης καί, διαβαίνοντες πλατεῖάν τινα περιβαλλομένην κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους ὑπὸ στοῶν καὶ ἐργαστηρίων, εἰσέρχοντο εἰς τὸ τέμενος διὰ τῆς μεγάλης πύλης (προσιτῆς ἐκ τῆς ἀμαξιτοῦ 200 περίπου μέτρα πέραν τοῦ μουσείου. ("Ὁρα ὁδὸς τῶν Δελφῶν Κεραμοπούλλου σελ. 33—34 ἔτους 1908). Ἡ πίστις, ὅτι τὸ ὕδωρ τῆς Κασταλίας ἐδίδε προφητικὴν δύναμιν εἶνε μεταγενεστέρα, διότι τοῦτο ἀναφέρεται μόνον εἰς τοὺς μεταγενεστέρους κλασικοὺς συγγραφεῖς· τὸ ὕδωρ τῆς Κασταλίας ἐξύμνησαν οἱ τε Ἑλληνες καὶ οἱ Λατίνοι ποιηταί, ἐκείνοι μὲν διὰ τὴν διαύγειαν καὶ τὸ ἀργυροειδὲς τῶν ναμάτων αὐτῆς.

Ἀλλ', ὦ Φοῖβον Δελφοὶ θέραπες,

τὰς Κασταλίας ἀργυροειδεῖ·

βαίνετε δίνας, καθαραῖς δὲ δρόσοις (Εὐριπίδου Ἴων 94).

Οἱ δὲ διὰ τὸ μαντικὸν καὶ ποιητικὸν αὐτῆς (Ovidius Amor. I, 15. 35.—Statius Sylvius. V, 5.—Martialis, Epigram. XII. 3. 11. Horatius od, III, 4. 61).

Μουσῶν καὶ ἡ μυθολογία ἐπλάσεν· οἱ οἱ ποιηταὶ οἱ πίνοντες ἐκ τοῦ ὕδατος αὐτῆς ἐνεπνέοντο· ὁ δὲ Πανυσανίας λέγει μόνον, ὅτι τὸ ὕδωρ αὐτῆς ἦν γλυκὺ εἰς πόσιν προστίθῃσι δὲ ὅτι κατὰ τινὰς ἡ Κασταλία ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ γυναικὸς ἐπιχωρίας, κατ' ἄλλους δὲ ἀπὸ Κασταλίου ἀνδρός, καὶ ὅτι Πανύσις²⁾ ὁ Πολυάρχου ὁ ποιήσας ἔφη εἰς Ἡρακλέα προσβέβυων, ὅτι ἡ Κασταλία ἦν θυγάτηρ τοῦ Ἀχελώου, λέγει περὶ τοῦ Ἡρακλέους :

Παρηησὸν νιφόεντα θοοῖς διὰ ποσσὶ περήσας

ἔκετο Κασταλὶς Ἀχελωΐδος ἄμβροτον ὕδωρ

Ὅτι δὲ πρὸς τούτοις καὶ ἄλλην δόξαν ἡ Κασταλία ἦν δῶρον τοῦ ποταμοῦ Κηφισσοῦ, ὡς καὶ ὁ Ἀλκαῖος ἐν τῷ εἰς Ἀπόλλωνα προοιμίῳ καὶ ὡς ἐβεβαίουν μάλιστα καὶ οἱ Δι-
λαιεῖς, οἱ ὅποιοι ἔρριπτον καθ' ὠρισμένας τινὰς ἡμέρας εἰς τὴν πηγὴν τοῦ Κηφισσοῦ πέμματα³⁾ ἐπιχώρια καὶ ἄλλα ἄτινα ἀνεφαίνοντο αὐθις εἰς τὴν Κασταλίαν (Πανσ. Φωκ. κ. 8).

2) Ὁ Πανύσις ἦτο ἀρχαῖος ποιητὴς καὶ κατήγετο ἐκ Σάμου ἢ ἐκ Θουρίων ἢ ἐξ Ἀλικαρνασσοῦ· λέγεται δὲ, ὅτι ἦτο ἐξάδελφος ἢ μητρικὸς θεὸς τοῦ ἱστορικοῦ Ἡροδότου· τὸ ἐπικόν τον ποίημα « Ἡρακλεια » περὶ τῶν ἄθλων τοῦ Ἡρακλέους συνίστατο ἀπὸ ἑβδόμης (ὄρ. Σουΐδας ἐν λέξει Πανύσις W. Christ, Gesch. d. griech. Litteratur, p. 82 τὰ ἀποσπάσματα τοῦ ποιήματός του συνελέχθησαν ὑπὸ τοῦ G. Kinkel (Epicorum Graecorum fragmenta, p. 254) τοῦ F. P. Funcke (De Panyasidis Halicarnassensis vita ac poesi, Bonn, 1837) καὶ τοῦ Fr. Dübner (εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ Ἡσιόδου ὑπὸ τοῦ Didot).

3) Ὑπῆρχεν ὡσαύτως, ὡς λέγεται, συνήθεια γὰρ εἰπωσὶ πλακοῦντα εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Αἰγίου διὰ γὰρ ἀναφανῶσι ταῦτα εἰς τὴν πηγὴν τῆς Ἀρεθούσης τῶν Συρακουσῶν ὡσαύτως εἰς τὴν πηγὴν

Περὶ τῶν ἐν Δελφοῖς περιρραντηρίων

«Ὁ Κροῖσος μετὰ τῶν ἄλλων ἀντικειμένων ἔπεμψεν εἰς τοὺς Δελφούς τὰ ἀκόλουθα· δύο περιρραντήρια χρυσοῦν καὶ

τοῦ Κηφισοῦ διὰ τὰ ἀγαθῶσιν εἰς τὴν Λιλαίαν· ἡ ἰδέα, ὅτι πλα·
κούντια ριπτόμενα εἰς τὰς πηγὰς τοῦ Κηφισοῦ ἡδύναντο γὰ ἀνα·
φανῶσιν εἰς τὴν Κασταλλίαν πηγὴν εἶνε παράλογος ἀφ' ὅτου ὁ Leake
πρῶτος παρετήρησεν (Northern Greece, 2. p. 85 note 2) ὅτι ἡ
Κασταλλία πηγὴ εἶνε εἰς πολὺ ὑψηλοτέραν τοποθεσίαν τῆς πηγῆς τοῦ
Κηφισοῦ· ἄξιον ἀναγραφῆς εἶνε, ὅτι παρὰ τοῖς σημερινοῖς Δελφοῖς
ὑπάρχει ἐπίσης ἡ ἐξῆς συνήθεια ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς κομποπόλεως
Δελφῶν πορεύονται λίαν πρῶτ' αὐτὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους εἰς τὴν
Κασταλλίαν πηγὴν κρατοῦντες ἄγγεϊα, ἐν οἷς περιέχονται δημητριακοὶ
καρποὶ καὶ πλακούντια· (τὴν παραμονὴν τῆς πρώτης τοῦ ἔτους ὅλαι
αἱ οἰκογένειαι τῶν Δελφῶν κατασκευάζουσι διὰ τὸ ἐπίσημον τῆς οὐρια·
τῆς ἡμέρας τὰ λεγόμενα παρὰ τοῖς χωρικοῖς γλυκὰ ἤτοι στριφτά, τηγα·
νίτας, μπακλαβάδαις· τὰ δὲ ἄγγεϊα τὰ περιέχοντα τὰ γλυκὰ καὶ τοὺς
δημητριακοὺς καρποὺς τὰ ἀφίγουσι καθ' ὅλην τὴν νύκτα ἐν ὑπαί·
θρῳ, ἵνα ὡς λέγουσιν οἱ χωρικοὶ «ξαστριθῶσιν» ἤτοι γὰ τὰ ἰδοῦν τὰ
ἀστρα). Οἱ χωρικοὶ τὰ μὲν πλακούντια τὰ ρίπτουσιν εἰς τὴν πηγὴν
ὅπως, ὡς λέγουσιν, ἐξευμενίσωσι τὰς Νεραιῖδας, τὰς λάμιας, τὰ στοι·
χειά, τὰ ἐξωτικά καὶ τὰ διαβολικά, ἵνα μὴ ἐπέρχωνται κατ' αὐτῶν·
τιγὲς τοῦτων θέτουσι τὰ πλακούντια ἐπὶ τῶν λίθων ἀντὶ γὰ τὰ ρίψω·
σιν εἰς τὴν Κασταλλίαν πηγὴν· κατόπιν τῆς ἀνω ἐργασίας οἱ χωρικοὶ
λαμβάνοντες μὲ τὰ ἄγγεϊα των ὕδωρ καὶ ἄμμον ἀπὸ τὴν Κασταλλίαν
πηγὴν ἐπανέρχονται εἰς τὰς οἰκίας των, τὰς ὁποίας οὗτοι ραντίζουν
μὲ τὰ ἐν τοῖς ἄγγεϊοις ὑπάρχοντα ὕδωρ, ἄμμον καὶ δημητριακοὺς
καρποὺς· οἱ χωρικοὶ ραντίζοντες τὰς οἰκίας των ἀνοφωνοῦσι μεγα·
λοφῶνως τὰ ἐξῆς· ὕγλα (ὑγία), βροστὶά (εὐρωστία) καλὴ χρονὶά καὶ
κατόπιν οὗτοι ρίπτουσιν ἀπὸ τὰς θύρας τῶν οἰκίδων των μὲ ὀρμὴν
ἓνα ρόδι, ὅπως θραυνοῖ ἑῖς τεμάχια σημεῖον εὐτυχίας καὶ τοῦτο

ἀργυροῦν· ἐκ τούτων τὸ χρυσοῦν ἔχει ἐπιγραφὴν ΔΑΚΕ-ΔΑΙΜΟΝΙΩΝ, διὰ τὰ ἀποδείξει διὲν ἡ προσφορὰ ἐγένετο ἐκ μέρους αὐτῶν. Ἀλλ' ἡ ἐπιγραφὴ δὲν εἶνε ἀκριβής, διότι τὸ δῶρον εἶνε τοῦ Κροίσου, καὶ κατεσκευάσθη ὑπὸ τινος Δελ

ὅπως ὑπάρχει ἐν αὐτοῖς ἡ ὑγεία καὶ ἡ εὐτυχία καθ' ὅλον τὸ ἔτος· (ἡ πρᾶξις αὕτη λέγεται πρὸ τῶν χωρικῶν ἀμπολιάζω (μπολιάζω) τὸ σπῆτι) ἀμπόλιασμα, ἀμπολιακό) ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὥσαυτως· ἐν τοῖς ὕδασι τῆς Κασταλίας πηγῆς ἐλούετο ἡ Πυθία δῶκεν ἐμελλε τὰ χρησιμοδοτήσῃ, καὶ ἐξ αὐτῆς οἱ ἱερεῖς ἐλάμβανον τὸ ἀναγκαῖον διὰ τὸ περιρραντῆριον τῶν ἱερῶν ὕδωρ, δι' οὗ οὐ μόνον τοὺς προσερχομένους περιερράντιζον ἀλλὰ καὶ τὸ ἔδαφος τοῦ ἱεροῦ. (Παράβαλε Ἐργέστου Κορυθίου Ἑλλ. Ἱστορία μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Σ. Λάμπρου τόμος δευτέρος σελ. 31 ἔτους 1898. Σύμβολον δὲ τοῦ ἐσωτερικοῦ καθαρμοῦ ἦτο ἡ διὰ τοῦ ἡγιασμένου ὕδατος περιερράντισις, πρὸς τοῦτον δὲ τὸν σκολὸν ἦσαν ἰδρυμένα πρὸ πάντων τῶν ἱερῶν περιρραντήρια). Ἡ πίστις τῶν ἀρχαίων ὅτι, οἱ Αἰλαεῖς ἐρριπτον εἰς τὴν πηγὴν τοῦ Κηφισοῦ πέμματα, ἅπερ ἀνεφαίνοντο εἰς τὴν Κασταλλαν πηγὴν διασώζεται μέχρι σήμερον ἐπὶ ἄλλον δμῶς μέρος εἰς τοὺς χωρικοὺς· εἰς τὸ ὄροπέδιον τοῦ Παρθασοῦ ὑπάρχει θέσις, ἣτις λέγεται Καταβόθρα καὶ ἐκεῖ ὁ Σταμάτιος Σταματέλος εἶχε πρὸ ἐτῶν ἐργοστάσιον ξυλείας λειτουργοῦν μετ' ὕδωρ. (Κατὰ τοὺς χωρικοὺς ὕδρο-πελονα). Οἱ χωρικοὶ ἐπίστευον, ὅτι τὰ πρηνύδια τῆς κομπομένης ἐν τῷ ἄνω ἐργοστασίῳ ξυλείας ἀνεφαίνοντο εἰς τὴν θέσιν «Ἀλλίόσα» (πηγὴ ὕδατος) τῆς κωμοπόλεως Τοπόλια μίαν ὥραν ἀπέχουσαν τῆς Ἀμφίσης καὶ τρεῖς ἀπὸ τοὺς Δελφούς.

Ὁ Ἑλλὰς Τσάκαλος μοι διηγήθη, ὅτι ὁ πάππος του Γεώργιος Σκαριώτης ἐρριπεν εἰς τὴν Καταβόθραν τοῦ Παρθασοῦ ἓνα ἐργαθὸν ἄχυρα (ἐργαθὸν = πλεκτὸς σάκκος καταλληλὸς δι' ἄχυρα) καὶ ἀνεφάνη εἰς τὴν ἄνω θέσιν τῆς Τοπόλιας. Τὸ ὕδωρ τῆς Καταβόθρας τοῦ Διοτόμου πηγαίνει ὥς λέγουσιν οἱ χωρικοὶ ἐπὶσης εἰς τὴν θέσιν «Κρύα» τοῦ ποταμοῦ τῆς Λεβαδείας (τὸ Διοτομο ἀπέχει τῆς Λεβαδείας 4 ὥρας).

φοῦ, ὅστις ἤθελε νὰ ὑποχρεώσῃ τοὺς Λακεδαιμονίους· γνωρίζω τὸ ὄνομα αὐτοῦ, πλὴν δὲν τὸ κοινολογῶ. Ἀληθῶς, τὸ παιδίον διὰ τῶν δακτύλων τοῦ ὁποῦ τρέχει τὸ ὕδωρ ἀφιερῶθη παρ' αὐτῶν, ἀλλ' οὐδὲν περιρραντήριον» (*Ηρόδοτος 1,51). Ὁ κ. Emile Bourguet ὁ σοφὸς καθηγητὴς τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν τῷ ἐν Παρισίοις Πανεπιστημίῳ δημοσιεύσας περισπούδαστον περὶ περιρραντηρίων πραγματείαν¹⁾ ἐν τῷ εἰκοσιῷ πρώτῳ τόμῳ τοῦ Δελτίου Ἑλληνικῆς ἀλληλογραφίας τοῦ ἔτους 1897 ἀπέδειξεν, ὅτι τὰ ἄνωθι δύο ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἀναφερόμενα περιρραντήρια ἦσαν ὄντως ἀναθήματα τοῦ Κροίσου καὶ κατόπιν κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν Φωκέων.

«Τὸ ἀμίλητο νερὸ» τῆς Κασταλαῖς πηγῆς

Πρὸς τοῦτοις ὑπάρχει ἔθος ἐν Δελφοῖς νὰ πορεύωνται αἱ γυναῖκες τῶν χωρικῶν εἰς τὴν Καστολίαν πηγὴν μὲ ἀγυεῖα καὶ νὰ λαμβάνωσι ἐκ ταύτης ὕδωρ, ὅπερ δίδουσι εἰς τοὺς ἀσθενεῖς νὰ πίνωσι πρὸς θεραπείαν τῶν (ιδίως αὐταὶ τὸ δίδουσι εἰς ἐκείνους τοὺς ἀσθενεῖς, οἵτινες μὲ ὅλας τὰς οἰκογενειακὰς καὶ λατρικὰς περιθάλψεις δὲν δύνανται νὰ ἴδωσι τὴν γῆρά των, (τὴν ὑγείαν των) οἱ ἀσθενεῖς οὗτοι ἔχουσι τὸ λεγόμενον παρὰ ταῖς χωρικαῖς ἀπόκριμα). Τὸ ὕδωρ λέγεται «ἀμίλητο» διότι πορευόμεναι εἰς τὴν Κασταλίαν πηγὴν νὰ λάβωσι τοῦτο καὶ ἐπιστρέφουσαι ἐκ ταύτης οὔτε χαιρετῶσιν οὔτε ὁμιλοῦσιν, ἀλλὰ βαδίζουσιν ἔχουσαι τοὺς ὀφθαλμοὺς

1) Ἀπόλοις ἐμβριθῆς τῶν δαπανῶν τοῦ ἱεροῦ, αἵτινες ἀναγράφονται εἰς ἐπιγραφὰς ἐπὶ Δαμοχάρους ἀρχοντος καὶ ἀνήκουν εἰς τοὺς τῶν ταμιῶν λογαριασμοὺς.

κατὰ γῆς καὶ μὲ μεγάλην ἐδλάβειαν· ἡ συνήθεια αὕτη λέγεται «πηγαίνουν νὰ πάρωσι τὸ ἀμίλητο νερό».

Περὶ τοῦ ὕδατος ὡς καθαριστικοῦ

Τὴν τεσσαρακοστὴν ἡμέραν μετὰ τὸ Πάσχα ἐορτὴν τῆς Ἀναλήψεως¹⁾ αἱ οἰκογένειαι τῶν χωρικῶν τῆς κωμοπόλεως Δελφῶν καταβαίνουσαι εἰς τὸ Ξηροπήγαδον (Κίρραν) πορεύονται εἰς τὴν θέσιν «Σκληρὴ»²⁾ πλησίον τῆς ὁποίας ἐκ διαφόρων θέσεων τῶν προπόδων τοῦ ὄρους Κίρφεως³⁾ ἔξερχονται ὕδατα⁴⁾. Ἄπερ αἱ οἰκογένειαι πίνουν διότι τὰ

1) Τὴν ἡμέραν ταύτην οἱ χωρικοὶ φρονοῦσιν, ὅτι τὸ ὕδωρ ἔχει τὴν μεγαλειτέραν καθαριστικὴν δύναμιν· ὅτι τοῦτο εἶνε καθάρισον, καὶ ὄντως εἶνε ἐπιτήδειον πρὸς κάθαρσιν (ἐνεργεῖ τοὺς πύργους). Καὶ οἱ καθηγηταὶ τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου ἐξαίρουσιν εἰς τὰς διδασκαλίας των τὰ ὕδατα ταῦτα διὰ τὴν καθαριστικὴν δύναμιν των, ὡς τὰ γνωστότατα ὕδατα τοῦ Γιάγγο.

2) Ἡ θέσις «Σκληρὴ» κεῖται εἰς τὸ Ξηροπήγαδον (Κίρραν) πλησίον ταύτης ὑπάρχει καὶ ἡ ἐκκλησία «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος» καὶ ἡ μνήμη του ἐορτάζεται τῇ 29ῃ Αὐγούστου, τὴν ἡμέραν ταύτην πανηγυρίζει τὸ Ξηροπήγαδον τὴν κατ' ἔτος τελουμένην ἐμπορικὴν πανήγυριν. Κόσμος ἄπειρος ἐνεκα τοῦτου ἀπὸ πρωίας ἔρχεται ἐκ τῶν γειτορικῶν μερῶν εἰς τοῦτο· ἐκεῖ βλέπει τις καὶ θαυμάζει τὰ γραφικώτατα σάματα ἀνθρώπων τοῦ βουνοῦ· ἐκεῖ βλέπει τις ἰστοταεῖς φουσταγελλοφόρους, τελείους λεβέντες, μὲ τὰ ὠραῖά των σελάχια καὶ ἐπικέντητα τουζουλούκια τὰ ἀπαστρέπτοντα ἐπὶ τὰς ἀκτίνας, τοῦ ὥραλου ἡλίου, ἐκεῖ βλέπει τις ὠραίας βλαχοπούλας μὲ τὰς ροδίτους των παρειάς καὶ τὰς ἀγαλματώδεις κορμοστασίας των, τελείας ὠραιότητος καλλιτεχνήματα τῆς φύσεως.

3) Ὁ Κίρφης κεῖται ἄνωθεν τοῦ ποταμοῦ «Σκληρὴ».

4) Τὸ ὕδωρ αὐτὸ λέγεται «Ἀγρόνερο» καὶ εἶνε ἄλμιρον ὡς

θεωροῦσιν, ὅτι ἔχουσι τὴν ιδιότητα καθαριτικοῦ⁵⁾ ὕδατος· ἄλλοι τῶν χωρικῶν λούονται εἰς τὴν θάλασσαν εἰσερχόμενοι (κατὰ τὴν ἑκφρασιν τῶν χωρικῶν ῥώνονται) εἰς τὴν ἅμμον τῆς θαλάσσης πρὸς ἴσιν διαφορῶν ἀσθενειῶν.

Περὶ τοῦ ἑθίμου «Κληδῶνα». Χρησιμο- λογίαι γάμου

Τὴν 23ην Ἰουνίου πυραμονὴν τοῦ γενεθλίου τοῦ τιμίου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου ἐκάστη συνοικία τῶν Δελφῶν ἀναθέτει εἰς μίαν νεάνιδα μιᾶς οἰκογενείας, ὅπως ἀγοράσῃ ἄγγελον καινουργές· μετὰ τὴν ἀγορὰν τούτου αὕτη παραλαμβάνουσα διάφορα μικρὰ ἀντικείμενα ἥτοι δακτυλλίδια κλπ. ἀπὸ τὰ μέλη τῶν ἄλλων οἰκογενειῶν τὰ θέτει εἰς τὸ ἄγγελον, μετὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην ἡ νεάνις κρατοῦσα τὸ

τὸ τῆς θαλάσσης ἐνῷ ἀπεραντίας τὸ τῆς Ἰτέας ὕδωρ εἶνε ὑφάλμν· ρον (γλυφό), ὅπως τοιοῦτον εἶναι καὶ τῆς ἐν Χριστῷ πηγῆς τῆς λεγομένης «Ἀνάβορος βρύσις».

5) Ἡ πεποίθησις καὶ ἡ πίστις τῶν χωρικῶν, ὅτι τὸ ὕδωρ τῆς θέσεως «Σκληρῆ» ἔχει καθαρικὴν καὶ ἱαματικὴν δύναμιν, ἀναπολεῖ εἰς ἡμᾶς τὴν ἰδέαν τῶν ἀρχαίων (καὶ ἰδίως τῶν Ρωμαίων), οἵτινες ἐνόμιζον ὅτι τὸ ὕδωρ τῆς Κασταλλῆς πηγῆς εἶχε δύναμιν ποιητικὴν καὶ μαρτυρικὴν.

6) Ἡ ἀρχαία λέξις Κληδὼν (όνος)(ή) σημαίνει συνήθως φωνήν (λέξιν ἢ φράσιν) ἐκλαμβανομένην ὥς οἰωνόν, μαρτυρίαν, (ὅθεν καὶ κοινῶς κληδονας τὸν ὅποιον ἀνοίγουν αἱ γυναῖκες τοῦ ἁγ. Ἰωάννου Ἰουν. 24). Οἱ παραδεχόμενοι ὅθεν, ὅτι ἡ νεωτέρα λέξις Κληδονας προέρχεται ἐκ τῆς ἀρχαίας λέξεως Κληδὼν γράφουσι ταύτην μὲν ἡ, ἐνῷ κατ' ἄλλους πρέπει γὰρ γράφεται μὲν εἰ ἐκ τῆς πράξεως τοῦ κλείειν καὶ ἀνοίγειν τὸν Κλειδονα.

ἄγγειον πορεύεται εἰς τὴν Κασταλιαν πηγὴν ὅπως πληρώσῃ ὕδατος τοῦτο· κατόπιν ἐπιστρέφουσα εἰς τὴν οἰκίαν τῆς καλύπτει τὸ ἄγγειον μὲ ὕψωμα ἐρυθρόν, ὅπερ κλείει μὲ κλεῖδα καινουργῇ· τὴν πρωτὴν (24ην Ἰουνίου) συναθροίζονται εἰς τινὰ οἰκίαν τῆς συνοικίας ὅλαι αἱ νεάνιδες, αἵτινες ἔχουν θέσῃ τὰ ἀντικείμενά των εἰς τὸ ἄγγειον καὶ ἀφοῦ πρωτόν αὐταὶ ἀνοίξωσι τοῦτο θέτουν κατόπιν παῖδά τινὰ ὅπως ἐξαγάγῃ ἀπὸ τὸ ἄγγειον κατὰ σειρὰν τὰ ἀντικείμενα ἐκάστης, εἰς ἣν μία νεάνις τῆς ἐκλογῆς των λέγει ᾄσμα (τραγούδιον) διστιχον, ὅπερ προλέγει, προφητεύει, τὰ ριζικάριά της ἦτοι τὴν τύχην τοῦ γάμου τῆς· ἰδοὺ ἐν ἐκ τῶν πολλῶν ᾄσματων (τραγουδίων) διστίχων :

« Τὸν κλήδωνά μου ἔρριξα γὰρ νὰ σὲ ριζικάρω
καὶ ὁ κλήδωνάς μου μώδειξε γυναῖκα νὰ σὲ πάρω ».

Τοιοῦτοτρόπως ἐξάγονται ὑπὸ τοῦ παιδὸς ὅλα τὰ ἀντικείμενα καὶ μένει μόνον ἐντὸς τοῦ ἄγγελου τὸ ὕδωρ· ἐκάστη τῶν νεανίδων λαμβάνουσα τὸ πλήρες ὕδατος ἄγγειον θέτει ἐκ τούτου εἰς τὸ στόμα τῆς ὕδωρ· κατόπιν ἡ νεάνις ἐξέρχεται τῆς οἰκίας κρατοῦσα εἰς τὸ στόμα τῆς τὸ ὕδωρ, ὅπερ ῥίπτει μόλις ἐκφωνηθῇ τὸ ὄνομα τοῦ ἐκλεκτοῦ τῆς.

Αἱ πύραι τοῦ « Προδρόμου »

Πρὸς τούτοις τὴν ἐσπέραν τῆς παραμονῆς (23 Ἰουνίου) ἀνάπτουσι πυρὰς καὶ τοῦτο διότι « ἐπὶ γενέθλιον τοῦ Τιμίου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου », συμπύπτον πρὸς τὰς θερινὰς τροπὰς τοῦ Ἑλλίου σχετίζεται πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἐθνικὴν ἐορτὴν τοῦ Ἑλλίου, ἣτις ἐωρτάζετο κατὰ τὸν χρόνον τῶν τροπῶν δι' ἀναφλέξεως πυρῶν ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὄρεων, τῶν τριόδων κλπ. Δείψανον τῶν πυρῶν ἐκείνων

εἶνε αἱ πυραὶ, αἵτινες καὶ νῦν ἀνάπτονται κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆς 23 πρὸς τὴν 24ην Ἰουνίου. Πρὸς τὴν θειρινὴν τροπὴν σχετίζεται ἐπίσης καὶ ὁ διασσωζόμενος κλήδωνας, δι' οὗ συμβολίζεται ἡ τροπὴ τῆς τύχης τῶν ἀνθρώπων, ὅθεν κλείειν καὶ ἀνοίγειν τὸν κλήδωνα, ὥστε ἀμφοτέρω ταῦτα αἱ πυραὶ καὶ ὁ κλήδωνας εἶνε λείψανα ἀρχαίων ἐθνικῶν τελετῶν.

Περὶ τοῦ ρεύματος Ἀρκουδόρρεμμα ¹⁾

Ἐάν τις μελετήσῃ καὶ ἐξετάσῃ ἐπισταμένως τὰς εἰς τὸ ὁροπέδιον τοῦ Παργασσοῦ ἐκτάσεις εἶνε εὐκολον νὰ πεισθῇ, ὅτι τὸ Ἀρκουδόρρεμμα σχηματίζομενον ἐκ ρευμάτων ὑδάτων ²⁾ καταρρέει μεθ' ὁρμῆς εἰς τὸ χάσμα τῆς Κασταλίας πηγῆς ἐξ ἀποκρήμνων κρημνωρεϊῶν καὶ διὰ ταύτης εἰς τὸν ὑποκείμενον ἐλαιῶνα· κατὰ τὸν χειμῶνα ἰδίως οὗτοι οἱ χειμαρροὶ (τὰ ρεύματα τῶν ὑδάτων) ἐξογκούμενοι ὑπερμέτρως καὶ κατερχόμενοι μεθ' ὁρμῆς ἀπὸ τοὺς ἀπορρῶγας λαγόνας τοῦ ἀθανάτου ὄρους Παργασσοῦ κατασταλάζουσιν ὅλοι εἰς τὸ ρεῦμα Ἀρκουδόρρεμμα, ὅπερ ὡσαύτως ἐκ τῶν ὁρμητικῶν ὑδάτων τούτων ἐξογκούμενον καὶ διελισσόμενον ὀφιοειδῶς καταβαίνει εἰς τὸ χάσμα τῆς Κασταλίας πηγῆς ὡς μέγας ποταμὸς καταστρεπτικός, ὅστις διὰ τῆς μανιῶδους του ὁρμῆς παρσύρει πᾶν τὸ προστυχόν, ἥτοι ξύλα, λίθους, ἄμμον καὶ δένδρα, διὰ τῶν ὁποίων πολλὰκις κατεχώσθη ἡ Κασταλία πηγὴ.

1) Ἀρκουδόρρεμμα λέγεται διότι πλησίον τῆς περιοχῆς τοῦ ρεύματος τούτου ἐνεφώλεον ἄλλοτε ἄρκτοι (ἀρκούδαις).

2) Τὸ Ἀρκουδόρρεμμα, ὡς ἀναφέρω ἀνωτέρω, σχηματίζεται ἀπὸ διάφορα μικρὰ καὶ μεγάλα ρεύματα ὑδάτων ἥτοι ἐν γένει ἐκ τῶν ἐξῆς:

Καψιμαδᾶ, Κοβασίνα, Κούνιαις, Σούδαις, καὶ μέρος Κορομηλιᾶ μέχρι τῆς κορυφῆς Κοντσαβιέρως καὶ Γλοβᾶς.

**Ὁ ἐν τῷ ὄροπεδίῳ τοῦ Παρνασσοῦ σχηματι-
σμός τοῦ ρεύματος Ἀρκουδόρρευμα**

Ὁροπέδιον Παρνασσοῦ

Καψιμαδᾶς εἶνε ἡ ἀρχὴ τῶν ρευμάτων τῶν ὑδάτων (ἡ μάννα τῶν ὑδάτων ὡς λέγεται παρὰ τοῖς χωρικοῖς).

Τὰ ἐκ τοῦ Καψιμαδᾶ ρεύματα, τὰ μὲν κατέρχονται εἰς τὸ χάσμα τῆς Κασταλλίας πηγῆς, τὰ δὲ ἀντιθέτως πρὸς τὸ βόρειον μέρος εἰς τὴν Κατοβόθραν.

Ὁ ἰσάμενος ἐπὶ τῆς ἐκ Δελφῶν εἰς Ἀράχωβαν ἐθνικῆς ὁδοῦ καὶ ἀπέναντι τῆς Κασταλλίας πηγῆς ἔχει ἐνώπιόν του τὴν κάτωθι περιγραφομένην διεύθυνσιν τῶν ρευμάτων τῶν ὑδάτων, αἵτινα χύνονται εἰς τὸ Ἀρκουδόρρευμα.

Ρεύματα ὑδάτων κείμενα
ἀριστερόθεν τοῦ ρεύματος
Ἀρκουδόρρευμα, αἵτινα χύνονται
εἰς τὸ ρεῦμα τοῦτο.

Νιέλεα,
Μαγγέλο λάκκα ἢ λακκώ-
ματα,

Κοκκινάρι,
Φτυλιὰ,
Κούνιαις

Τὰ ρεύματα Κορρασίνα καὶ
Σουδαῖς χύνονται εἰς τὸ ρεῦ-
μα Ἀραπόσιρατα.

Εἰς τὸ ρεῦμα Ἀραπόσιρατα
σχηματίζεται πλέον εἰς μέγας
χείμαρρος (ἐν μέγα ρεῦμα
ὑδάτων), ὅστις χύνεται εἰς τὸ
Ἀρκουδόρρευμα.

Ρεύματα ὑδάτων κείμενα
δεξιόθεν τοῦ ρεύματος Ἀρ-
κουδόρρευμα, αἵτινα χύνον-
ται εἰς τὸ ρεῦμα τοῦτο.

Παληοβοῦνα
Νεραῖδοσπηλιὰ
Γλοβᾶ

Βούθουλα
Κοντσαβιέρος
Τροῦποι Ρόγκοι
Τουμπανάρια
Κορομηλιὰ

Εἰς τὸ ρεῦμα Κορομηλιὰ
σχηματίζεται πλέον εἰς μέγας
χείμαρρος (ἐν μέγα ρεῦμα
ὑδάτων), ὅστις χύνεται εἰς τὸ
Ἀρκουδόρρευμα.

ΑΡΚΟΥΔΟΡΡΕΥΜΑ

Τὸ ἐκ τῶν ἄνω ρευμάτων τῶν ὑδάτων σχηματιζόμενον Ἀρκουδόρρεμμα κατέρχεται εἰς τὸ χάσμα τῆς Κασταλίας πηγῆς.

Ἡ ἐκ τῆς Ὑαμπείας κατακρημνιδὶς τῶν ἱεροσύλων

Ὁ βράχος τῆς Ὑαμπείας, ὅστις ὑποῦται ὑπεράνω τῆς Κασταλίας πηγῆς καὶ τοῦ ἡρώου Αὐτονόου ἀναμνησκει εἰς τοὺς Δελφούς λυπηρὰς ἀναμνήσεις¹⁾. διότι ἐκ τῆς κορυφῆς τῆς Ὑαμπείας κατεκρημνίζον τοὺς ἱεροσύλους· ὅτι δὲ ἡ κορυφή²⁾ αὕτη ἦτο εἰς μεγάλην χρῆσιν ὥς τόπος καταδίκης διὰ τοὺς ἐγκληματίας ἀποδεικνύεται διὰ πολλῶν παραδειγ-

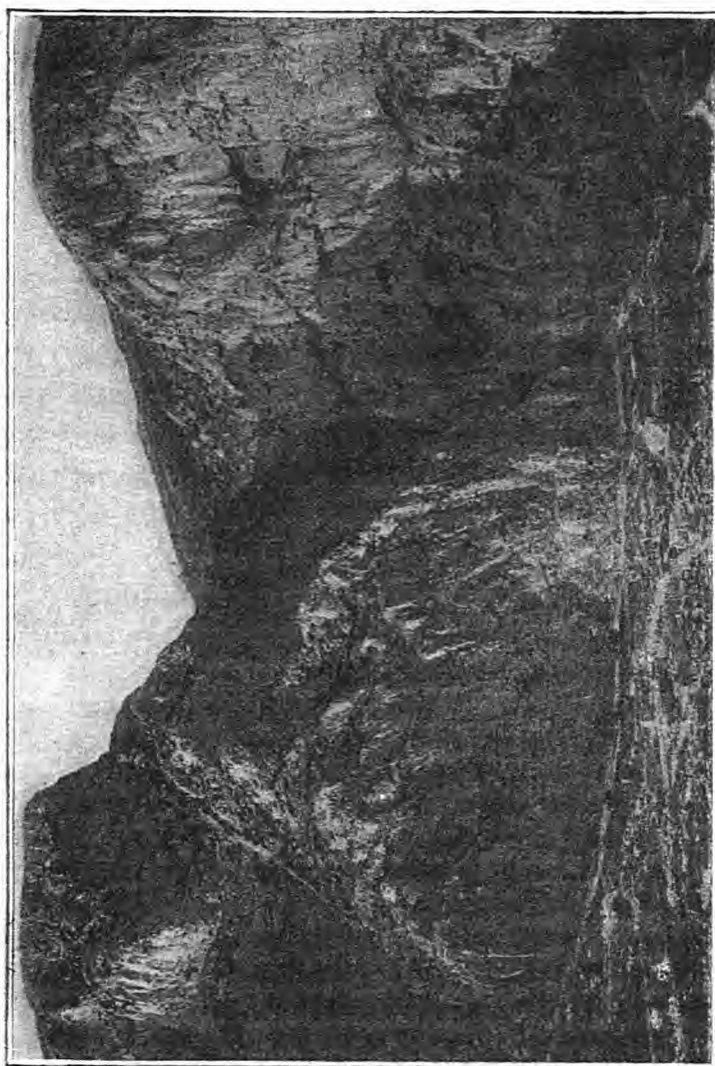
1) Εὐριπίδης, Ἴων, στίχ. 1222.

2) Ὑπερθεν τῶν Δελφῶν ἐπικρέμανται αἱ Φαιδριάδες· αἱ ἀπορῶγες αὗται πέτραι, αἵτινες σχεδὸν καθέτως ὑφθύνται εἰς τὸν αἰθέρα ὑπερθεν μὲν τῶν Δελφῶν 200 πόδας, τῆς δὲ θαλάσσης 2,600 πόδας ἐχρησόμενον τοῖς ἀρχαίοις Δελφοῖς ὡς τόπος καταδίκης ὅπως δηλαδὴ ἦτο τὸ Τρυπαῖον ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ τὸ ἐν Ἀθήναις βάρανθρον (τόπος βαρυνθώδης ὅπου ἔρριπτον τοὺς κακούργους) καὶ ὁ ἐν Σπάρτῃ Καϊάδας (χάσμα (βάρανθρον) ὅπου ἔρριπτον τοὺς κακούργους) ὅπως, κατὰ τὸν Δελφικὸν νόμον (Αἰλιανὸς ΙΑ 5) κατακρημνίζωσι τοὺς ἱεροσύλους, πρῶτον μὲν ἀπὸ τῆς Ὑαμπείας, (καὶ ὁ Φιλόμηλος νικήσας ἐν μάχῃ κατὰ τὸν Φωκικὸν πόλεμον πολλοὺς τῶν ἡττηθέντων ἐχθρῶν ἀπ' αὐτοῦ τοῦ βράχου κατέρριψεν· Διόδωρος Σικελιώτης βιβλ. ΙΒ κεφάλ. 23) μετὰ τὸν θάνατον ὁμως τὸν ἄδικον τοῦ μυθογράφου Αἰσώπου γεγόμενον πρὸ 560 π. Χ. ἀπὸ τῆς Ναυπλίας πέτρας. Ἐκτοτε τὴν τῶν ἱεροσύλων τιμωρίαν μετέθεσαν ἀπὸ τῆς Ὑαμπείας εἰς τὴν Ναυπλίαν Πέτραν. Πλούταρχος περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ βραδείως τιμωρουμένων 12. Οἱ Δελφοὶ Καστριώτου 1894 σελ. 16—18 καὶ ἐμὸν ὁδηγὸν Κωρυκίου ἄντρον σελ. 31. 32. Ἔτους 1911.

μάτων, ὡς λόγου χάριν ὁ Εὐριπίδης ἀναφέρει εἰς τὸν Ἰωνα, οἱ δ' Ἰων διαφυγῶν τὸν θάνατον (τὴν ὑπὸ τῆς Κρεούσης δηλητηρίασιν του) τῇ βοηθείᾳ τῶν θεῶν, διαβουλεύεται ἐξ ἐτέρου νὰ θανατώσῃ τὴν Κρέουσαν διὰ τῆς κατακρημνίσεως ταύτης ἀπὸ τὴν Ὑάμπειαν καὶ ἐκδικηθῇ τὴν ἐπιβουλὴν, ἀλλ' αὕτη σφύζεται τῇ μεσολαβήσει τῆς Πυθίας καὶ τῆς Ἀθηναῖς, αἱ ὁποῖαι παρέχουν εἰς τὴν Κρέουσαν δείγματα περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ νιόυ της Ἰωνος· ἄλλοτε εἰς τινα πάλιν ἐμφύλιον, εἰς κάτοικος τῶν Δελφῶν κρύψας εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἐχθροῦ του ἄγγελον ἱερὸν κατεδικάσθη νὰ κρημνισθῇ ὡς ἱερόσυλος. πρὸς τούτοις ὁ Αἰσωπο, κηρυχθεὶς ἐπίσης ἱερόσυλος διὰ τοῦ αὐτοῦ δόλου ἐκρημνίσθη ἐκ τοῦ βράχου τῆς Ὑαμπείας.

Ἡ κατακρημνίσις τοῦ Αἰσώπου ἐκ τῆς κορυφῆς τῶν Φαιδριάδων Πετρῶν

Ἐκρημνίσθη δ' ἀδίκως ὁ Αἰσωπος διὰ τὴν δε τὴν αἰτίαν· ὁ Αἰσωπος ἦλθεν εἰς Δελφοὺς λαβὼν χρυσὸν παρὰ τοῦ Κροίσου, ὅπως τῷ μὲν Θεῷ (Ἀπόλλωνι) θύσῃ μεγαλοπρεπῶς, ἐκάστω δὲ τῶν Δελφῶν διανείμῃ μνᾶς τέσσαρας (Δραχ. 400). Ἀλλ' ἐπειδὴ περιῆλθεν εἰς ἔριδα πρὸς τοὺς Δελφοὺς, τὴν μὲν θυσίαν ἐτέλεσε, τὰ δὲ χρήματα ἀνέπεμψε πρὸς τὸν Κροῖσον θεωρήσας τοὺς Δελφοὺς ὡς ἀναξίους τῆς βασιλικῆς τοῦ Κροίσου δωρεᾶς. Τότε οἱ Δελφοὶ ἐκδικούμενοι αὐτὸν διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς ὕβριν, κατηγόρησαν ψευδῶς ὡς ἱερόσυλον, διότι δῆθεν ἔκλεψε ποτήριον ἐκ τῶν τοῦ Θεοῦ, ὅπερ εἰ Δελφοὶ κρυφίως ἐνέβαλον μεταξὺ τῶν ὁδοιπορικῶν αὐτοῦ σκευῶν, (Σχόλια εἰς Ἀριστοφάνους Σφηκας 1446 ἐκδ.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Παρισίων 1877 σελ. 462)¹⁾· ὅπως ποτ' ἂν ἦ ὁ Αἰσωπος ἀγνοῶν τὴν μηχανορραφίαν ἀπῆρχετο εἰς τὰ ἴδια, ὅτε οἱ Δελφοὶ προσδραμόντες καὶ τὸ ποτήριον τὸ ὑποβολιμαῖον εὐρόντες ἀπήγαγον αὐτὸν πάλιν ὀπίσω εἰς Δελφοὺς καὶ ὡς ἱερόσυλον δῆθεν ἀποδειχθέντα ἐνώπιον πάντων ἀπέκτειναν ἀπαθήσαντες ἀπὸ τῆς Ὑαμπείας Πέτρας καὶ τοῦτο μετὰ ταῦτα ἀναγνωρίσαντες, ἐπέβαλον ἑαυτοῖς χρηματικὴν ζημίαν, ἣν προσεκάλεσαν τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ νὰ ἔλθωσιν ἵνα λάβωσι (Πλάτ. Νομ. Θ'. 865). Πολλὰ τοιαῦτα ἀδικήματα ἐποιοῦν οἱ Δελφοὶ πρὸς τοὺς ξένους καὶ ἵνα μὴ πολλὰ εἴπωμεν ἀνα

1) Τὸ ποτήριον τοῦ Ἰωσήφ.

Ὁ Ἑλληνικὸς οὗτος τῶν Δελφῶν τρόπος εἶνε ὁμοίος πρὸς τὸν τοῦ Ἰωσήφ πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Βενιαμίν, ὃν ἀναφέρει ἡ Γένεσις (ΜΔ'. 1. 2 17). Ὁ Ἰωσήφ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν εἶπεν εἰς τὸν οἰκονόμον· «γεμίσατε τοὺς σάκκους αὐτῶν σίτον καὶ θέσατε τὰ χρήματα εἰς τοὺς σάκκους ἐκάστου· εἰς δὲ τὸν σάκκον τοῦ μικροτέρου θῆς καὶ τὸ ἀργυροῦν μου ποτήριον»· τοῦτο ἐξετέλεσεν ἀκριβῶς ὁ οἰκονόμος. Τὴν ἀκόλουθον δὲ λίαν πρῶτ' ἀνεχώρησαν οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Ἰωσήφ, ὁ δ' οἰκονόμος, ἄφ' οὗ ἀπεμακρύνθησαν, ἔδραμε κατόπιν αὐτῶν καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς, «ὁ Κύριός μου σᾶς ἔκαμε πολλὴν καλοσύνην καὶ φιλίαν, καὶ σεῖς ἀγτὶ εὐγνωμοσύνης, ἐκλέγατε τὸ ἀργυροῦν ποτήριόν του». Αὐτοὶ ἀπήντησαν, «τί λέγεις, κύριέ μου· ἡμεῖς δὲν εἴμεθα τοιοῦτοι». Καὶ ἀμέσως ἐξεφόρτωσαν τοὺς σάκκους, τοὺς ὁποίους ἤνοιξαν ἐνώπιον τοῦ οἰκονόμου. Ἐρεύνης δὲ γενομένης εὐρέθη τὸ ποτήριον ἐν τῷ σάκκῳ τοῦ Βενιαμίν, καὶ ἠγαγκάσθησαν ὅλοι νὰ ἐπιστρέψωσι πρὸς τὸν Ἰωσήφ. Ὁ Ἰωσήφ ἰδὼν αὐτοὺς εἶπε, «τί εἶναι αὐτὸ τὸ ὅποιον ἐπράξατε; Τότε ὁ Ἰούδας εἶπε· «Κύριε, δὲν ἔχομεν τί νᾶντεῖπώμεν. Ἰδοὺ ὅλοι εἴμεθα δοῦλοι σου». Ὁ Ἰωσήφ εἶπεν, «ὄχι, μόνος, ὁ κλέπτης θὰ μείνῃ· οἱ ἄλλοι ἐπιστρέψατε πρὸς τὸν πατέρα ὑμῶν».

γράφομεν τάδε : τὸ πρὸς τὸν Ὀργίλλον τὸν Φάλιδος καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, τὸ πρὸς τὸν Πύρρον τὸν Νεοπιτόλεμον ἐπικαλούμενον (Πίνδαρος, Νεμεονίκης Ζ', 60—64) καὶ πρὸς ἄλλους. Ἀλλὰ διὰ τὸν ἀδίκον θάνατον τοῦ Αἰσώπου ἀναφέρεται ὅτι ὀργισθεὶς ὁ Θεὸς κατὰ τῶν Δελφῶν ἀφορίαν τῇ γῇ αὐτῶν ἐπήγαγε καὶ παντοίας νόσους, ὥστε κατὰ μαντείαν τοῦ Ἀπόλλωνος περιερχόμενοι ἀνὰ τὰς Ἑλληνικὰς πανηγύρεις ἐκήρυσσον παρακαλοῦντες πάντα βουλόμενον νὰ λάβῃ ἐκδίκησιν παρὰ τῶν Δελφῶν ὑπὲρ τοῦ Αἰσώπου πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ ἐνσκήφαντος ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν κακοῦ Τρεῖς δὲ μετὰ τὸν φόνον τοῦ Αἰσώπου γενεὰς παρέστη ὁ Σάμιος Ἰάδμων¹⁾ ἔγγονος τοῦ Ἰάδμονος υἱοῦ τοῦ Ἡφαιστοπόλιος πρὸς δὲν δόντες ἱκανοποιῶσιν οἱ Δελφοὶ ἀπηλλάγησαν τῆς Θεομηνίας. (Πλούταρχος Περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ βραδέως τιμωρουμένων 12. Ἡρόδοτος Β' . 134).

Περὶ τῆς Πλατάνου τῆς Κασταλίας πυγῆς

Παρὰ τὴν Κασταλίαν πηγὴν ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἀρχαίότητα μεγάλη Πλάτανος,²⁾ ἣν ὁ μῦθος ἀνάγει εἰς τὸν Ἀγα-

1) Ἡ Ροδῶπις γεννηθεῖσα εἰς Θράκην δούλη τοῦ Ἰάδμονος, υἱοῦ τοῦ Ἡφαιστοπόλιος ὑπῆρξε σύνδουλος τοῦ μυθολογικοῦ Αἰσώπου διότι τῶντι οὗτος ἀνῆκεν εἰς τὸν Ἰάδμονα, ὡς ἐφάνη ἀκριβῶς ἐκ τοῦ ἀκολούθου γεγονότος. Ὅταν οἱ Δελφοὶ ὑπακούοντες εἰς τὸν χρησμόν, ἐκήρυττον τίς ἤθελε νὰ λάβῃ τὸ ὀφειλόμενον πρόστιμον διὰ τὸν φόνον τοῦ Αἰσώπου οὐδεὶς ἄλλος ἐπαρουσιάσθη εἰμὴ Ἰάδμων τις ἔγγονος τοῦ προηγουμένου Ἰάδμονος. Ἀνῆκε λοιπὸν ὁ Αἰσώπος εἰς τὸν Ἰάδμονα (Ἡρόδ. Β. 134)

2) Αὕτη ὡς ἐλέγετο περιεσκόριζε τὴν Κασταλίαν πηγὴν τὴν πλάτανον ταύτην (τὴν φυτευθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἀγαμέμνονος ὅταν ἦλθε νὰ συμβουλευθῇ τὸ μαντεῖον πρὶν νὰ ἀναχωρήσῃ διὰ τὴν Τροίαν) ἐδίδκνον ἀκόμη εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Θεοφράστου (Theophraste, Plant. IV, XIII) καὶ τοῦ Πλινίου (Pline, XVII, LXXXVIII).

μέμνονα* εἰς ἀνάμνησιν ταύτης ὁ κ. Δημήτριος Παπαϊωάννου καὶ ὁ μακαρίτης Θεόδωρος Καραθάνος ὁ ἐπὶ πολλὰ ἔτη χρηματίσας εἰδικὸς Πάρεδρος τῆς κοινότητος Δελφῶν ἔχουσι φυνεύσῃ εἰς ἀπόστασιν 50 βημάτων ἀπὸ τῆς νεωτέρας κλῖμακος τῆς Κασταλίας πηγῆς, ἐπὶ τοῦ χεῖλου τοῦ δεξιοῦ κρασπέδου τῆς ἐκ Δελφῶν εἰς Ἀράχωβαν ἐθνικῆς ὁδοῦ καὶ ἄνωθεν ἀκριβῶς τοῦ Γυμνασίου δύο πλατάνους¹⁾ τὰς μόνας ὑπαρχούσας καθ' ὅλον τὸν χώρον τῶν ἀνασκαφῶν (ἡ μὲν πρός

1) Αἱ σημεριναὶ δύο πλάτανοι, ὅταν ὁ Wischer ἐπισκέφθῃ τοὺς Δελφούς κατὰ τὸ 1853 δὲν ὑπῆρχον, μόνον ἀναφέρει ὅτι μία παλαιὰ πλάτανος ἐκόπη ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς εἰς Δελφούς ἐπισκέψεώς του, πράγματι πρὸ τοῦ 1853 οἱ κάτοικοι τοῦ Καστροῦ ἔκαψαν μίαν παλαιὰν πλάτανον, ἥτις εὗρισκετο ἄνωθεν τῆς παρὰ τὴν ἁμαξιτὸν κρήνης καὶ πλησίον τῆς δεξαμενῆς τῆς κοινότητος Δελφῶν, τὴν ὅποیان ἔχω ἀναφέρει προηγουμένως· ἡ ὑπὸ τοῦ Wischer ἀναφερομένη πλάτανος, ἥτις ἐκόπη ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς εἰς Δελφούς ἐπισκέψεώς του, ἦτο ἡ μόνη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κατὰ τὴν δελφικὴν χώραν καὶ πιθανῶς διάδοχος τῆς μυθολογουμένης πλατάνου τῆς φυτευθείσης 3000 ἔτη π. Χ. ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ βασιλέως τῶν βασιλέων· τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς διατηρεῖ πάντοτε τὰς ἀρχαίας παραδόσεις. — Οἱ κ. κ. Γεώργ. Ν. Ζαχαρίας (ἡλικίας 67 ἐτῶν) καὶ Ἰωάννης Ματσόγκας (ἡλικίας 80 ἐτῶν) γέροντες τοῦ χωρίου Δελφῶν μοὶ διηγήθησαν, ὅτι πράγματι εἰς τὴν ἄνω θέσιν ὑπῆρχε κήπος καὶ ἐντὸς αὐτοῦ πλάτανος πελωρία, τὴν ὅποیان ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ κήπου ἐπώλησεν, ὅπως ἡ ξυλεία αὐτοῦ χρησιμεύσῃ διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν ἐν Δελφοῖς ἐλαιοτριβείων· αἱ ρίζαι τῆς πλατάνου ταύτης ἐφαίνοντο πρὸ τινων ἐτῶν κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν κ. κ. Θεοδώρου Καραθάνου (πρῶην τμηματάρχου τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν) καὶ τοῦ Βασιλεῖου Παρασκεῆ Σεροδόχου καὶ ἄλλων· ἄλλ' αὗται κατεχώσθησαν ἐνὸς τοῦ διὰ τοῦ χάσματος τῆς Κασταλίας πηγῆς διερχομένου ρεύματος Ἀρκουδόρρεμα.

τὴν Ἀράχωβαν κειμένη ἐφρυτεύθη πρὸ 54 ἐτῶν ὑπὸ τοῦ πρώτου, ἡ δὲ πρὸς τὴν Κασταλίαν πηγὴν πρὸς 50 ἐτῶν ὑπὸ τοῦ δευτέρου).

Ἄγαλμα ὀρειχάλκινον τῆς Αἰτοῦς¹⁾ παρὰ τὴν Κασταλίαν πηγὴν

Πλησίον τῆς πλατάνου τῆς Κασταλίας πηγῆς ὑπῆρχεν ἄγαλμα ὀρειχάλκινον τῆς Αἰτοῦς διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν· ὁ Κλέαρχος²⁾ μαθητὴς τοῦ Ἀριστοτέλους ἀναφέρει ὅτι ἡ Αἰτὼ ὁδηγῶσα τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὴν Ἀρτεμιν εἰς τοὺς Δελφοὺς διῆλθε καὶ πλησίον τοῦ ἄντρου³⁾ τοῦ δράκοντος Πύθωνος παρὰ τὴν Κασταλίαν πηγὴν, ἐξ οὗ οὗτος ἐφώρμησεν κατ' αὐτῶν.⁴⁾ Τὸ δὲ πρᾶγμα καὶ τὴν Κλέαρχον συνέβη οὕτω ἡ Αἰτὼ κρατοῦσα τὴν Ἀρτεμιν εἰς τοὺς βραχίονάς της ἀνέβη ἀμέσως εἰς βράχον τινα ὅπως προφυλαχθῇ ἀπὸ τὴν ἐπιθέσειν τοῦ δράκοντος Πύθωνος καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ βράχου ἕστησαν κατόπιν ὀρειχάλκινον ἄγαλμα τῆς Αἰτοῦς⁵⁾ πλησίον τῆς πλατάνου τῆς Κασταλίας πηγῆς εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐπιθέσεως ταύτης. (δρᾶ Mémoire sur les ruines et l'histoire de Delphes par M. Foucart σελ. 22 - 23).

1) Ἀνάθημα περὶεργον, ὅπερ ὁ Πανσανίας δὲν ἀναφέρει.

2) Fragm. des historiens grecs, t, II, p. 318.

3) Τὸ ἄντρον τοῦ δράκοντος Πύθωνος εἶνε ἡ σκοτεινὴ καὶ βαθεῖα χαράδρα, ἐξ ἧς διέρχεται τὸ ἐκ τοῦ ὄροπέδιου τοῦ Παργασσοῦ κατερχόμενον Ἀρκουδόρρεμμα.

4) Ἡ σπουδαιότης αὕτη τῶν ἀρχαίων παράδοσις εἶνε ὁμοία μὲ τὴν τῶν χωρικῶν τὴν ὅποیان ἔχω ἀναφέρει ἐν σελίδι 17.

5) Ἡ θέσις τοῦ ἀγάλματος τῆς Αἰτοῦς καὶ τῆς πλατάνου ἦτο ἀνωθεν τῆς κατὰ τὴν ἀμαξιτὸν κρήνης καὶ δεξιόθεν τῆς δεξαμενῆς τῆς κοινότητος Δελφῶν.

**Ἐκκάθαροις¹⁾ τῆς Κασταλίας Πηγῆς
κατὰ τὸ ἔτος 1878.**

Κατὰ τὸ ἔτος 1878 εἶχον ἔλθει εἰς Δελφούς ὁ κ. Στέφανος Δραγούμης²⁾ καὶ ὁ μακαρίτης Εὐθύμιος Καστόρχης, ὅπως φροντίσωσι νὰ συνταχθῶσι τὰ σχετικὰ συμβόλαια διὰ τὴν ἀγορὰν τῆς οἰκίας τοῦ μακαρίτου Δήμου Φράγγου³⁾ ἀν-

1) Εἰς τὴν ἐκκάθαρσιν ταύτην εἶχεν ἐπιστατήσῃ ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν τοῦ συνταξιούχου δημοδιδασκάλου κ. Ἐρωτοκρίτου Ἀθανασιάδου ὁ μακαρίτης Παρασκευᾶς Ἡλίας ἐνωμοτάρχης Β' τάξεως (πατὴρ τοῦ νῦν Σενοδόχου Βασιλείου Παρασκευᾶ), διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο φύλαξ τῶν ἀρχαιοτήτων τοῦ Δήμου.

2) Εἰς τὸ λεύκωμα τῶν ἐπισκεπτῶν τὸ ὁποῖον πρὸ πολλῶν ἐτῶν κρατεῖ εἰς τὸ Σενοδοχεῖον τοῦ ὁ Σενοδόχος κ. Βασίλειος Παρασκευᾶς ἀνέγνωσα τὰ ἐξῆς :

Στέφανος Ν. Δραγούμης κα' κβ' κγ' Σεπτεμβρίου, αὐτοῦ = (1878)
ἀνάγκη ταχίστης καὶ πλήρους ἀνασκαφῆς

Πρὸ ταύτης μετοικίσεως τῶν κατοίκων Καστρὸς ἀλλαχού.

Αὐτὸ ημερὸν

Εὐθ. Καστόρχης

3) Ὁ Κωνσταντῖνος Ἰω. Δραγούμης ἐπισκεφθεὶς τοὺς Δελφούς κατὰ τὸ ἔτος 1878 γράφει τὰ ἐξῆς. «Οἱ Δελφοί, ἐπὶ τῶν ὁποίων εὗρίσκετο τὸ χωρίον Καστρί, ἐρειπωθὲν ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ ὅστις ἐσείσε τὴν Φωκίδα ἐν ἔτει 1871, ἀνθρωποδομήθησαν διὰ καλυβῶν ἐκ ξύλου, εἰς μίαν τῶν ὁποίων στεγάζεται ὁ ὄπλαρχηγὸς τοῦ ἀγῶνος Φράγγος, ἀγαθώτατος γέρον, ὅστις μὲ ἐφιλοξένησεν ἐπὶ τινος ὥρας καὶ μοὶ ἐπέδειξε τὴν πολυτίμον ὀπλοθήκην του, εἰς ἣν εἶχεν ἀνηρτημένην καὶ σπάθην Δαμασκηνήν, ἣν τινα εἶχεν ἀποκτήσει ἀφαιρέσας ἐκ τοῦ νεκροῦ πασοῦ, ὃν ἰδίαις χερεῖ κατὰ τὸν ἀγῶνα τῆς παλιγγενεσίας εἶχεν ἀποκτείνει. Ἡ λεπίς τῆς σπάθης τῆς δαμασκηνῆς κέκτεται τὴν ιδιότητα τῆς ἐλαστικότητος τόσοον μεγάλην, ὥστε λυγι-

πυρροταγματάρχου ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν οὗτοι ἐφρόντισαν ἐπίσης διὰ τὴν ἐκκάθαρσιν τῆς Κασταλίας πηγῆς, διότι αὕτη ἐνεκα τῶν προσχώσεων τοῦ εἰς αὐτὴν διὰ τοῦ χάσματος ἐκ τοῦ ὕδατος τοῦ Παρνασσοῦ κατερχομένου ρεύματος Ἀρκουδόρομα (ὄρα σελ. 35) κατεχώσθη καὶ δὲν ἐφαίνετο ἐκ ταύτης εἰμὴ μόνον ὀλίγον ὁ τοῖχος τοῦ ὀχετοῦ.

Ἑκκάθαρις τῆς Κασταλίας Πηγῆς κατὰ τὸ ἔτος 1890.

Ἐπίσης κατὰ τὸ ἔτος 1890 εἶχεν ἐκ δευτέρου καταχωσθῇ ἡ Κασταλία Πηγὴ διὰ τὴν ἐκκάθαρσιν¹ τῆς ὁποίας ἐφρόντισεν ὁ τότε ἑφορος τῶν κατὰ τὴν Φθιώτιδα καὶ Φωκίδα ἀρχαιοτήτων νῦν δὲ σοφὸς καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιγραφικῆς ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ κ. Χρ. Τσούντας ὅστις ἐπίσης κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν συνέταξε τὸ κατ'ἀλογον τῶν εὗρημάτων² τῶν κατακειμένων τότε εἰς τὴν

ζομένη εὐκόλως ἐνώνει τὰς δύο ἄκρας σχηματίζουσα σχῆμα ὠσειδὲς. Εἶπε δὲ βαρύντιμος ἡ τοιαύτη λεπίς. Παραλείπω γὰρ διηγηθῶ πάνθ' ὅσα μετριοφρονέστατα μοι ἀφηγήθη ὁ Φράγγος περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Ὁ Φράγγος, γενναῖος πολεμιστής, ἦν ἀγαστήματος μετροῦ καὶ εἶχε τὴν φωνὴν γυναικῶδη, ἣν δὲ πατὴρ ἐπιστήμονος ἱκανοῦ ἐπαγγελλομένου τὸν λατρὸν εἰς Ἀμφισσάν καὶ τιμωμένου παρὰ τῶν συμπολιτῶν του. (Ὅρα Μηνιαῖον παράρτημα *Ἀθῆναις ἔτος Γ' ἀριθ. 4. Ἀπρίλιος 1910).

1) Εἰς τὴν ἐκκάθαρσιν ταύτην εἶχεν ἐπιστατήσῃ ὁ κ. Βασιλεῖος Παρασκευᾶς νῦν Ξενοδόχος, διότι ἦτο τότε φύλαξ ἀρχαιοτήτων τοῦ Δημοσίου.

2) Τὰ πλεῖστα τῶν ἀντικειμένων τούτων εὗρέθησαν εἰς τὰς ὑπὸ

οίκίαν τοῦ μακαρίτου Χαλαλάμπους Καλογιάννη καὶ ἄτινα
τῇ φροντίδι καὶ ἐπιμελείᾳ του μετεφέρθησαν εἰς τὴν οἰκίαν
τοῦ μακαρίτου ἀντισυνταγματάρχου Γεωργίου Βοτίλια.

Διακαὴς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας πόθος ὑπὲρ ἀνασκαφῆς ἐν Δελφοῖς.

Διακαὴς ἦτο τῆς ἐταιρείας ὁ πόθος ὑπὲρ ἀνασκαφῆς ἐν Δελ-
φοῖς, ὅστις διὰ τὸ μέγεθος τῆς ἐπιχειρήσεως μένει μὲν εἰσέτι
ἀνεκτέλεστος, ἐγένοντο ὁμως ὑπὲρ αὐτοῦ αἱ ἐξῆς ἐνέργειαι·
ἐπίσθη τὸ συμβούλιον δι συμφέρει ἡ ἀνασκαφή οὐ μόνον τῶν
Δελφῶν, ἀλλὰ καὶ πάσης ἄλλης πόλεως καὶ χώρας νὰ ἐκτε-
λῇται ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως τῆς ἐλληνικῆς ἢ ὑπὸ τῆς ἐται-
ρείας. Καὶ εἰς Δελφοὺς εὐθὺς μετὰ τὸν συμβάντα τελευταῖον

τοῦ κ. Β. Haussoullier ἐνεργηθείσας ἀνασκαφάς. Τὸν χειρόγραφον
τοῦτον κατάλογον ἀντέγραψα εἰς τὸ εὐρετήριον τοῦ ἐν Δελφοῖς μουσείου
καὶ οὕτω τὰ ἐν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ κ. Τσουντα περιγραφόμενα εὐρήματα
συμπεριελήφθησαν εἰς τὸν αὖξοντα ἀριθμὸν τῶν ἀντικειμένων τῶν εὐ-
ρεθέντων εἰς τὰς ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχο-
λεργηθείσας ἀνασκαφάς. Εἰς τὸ ἴδιον λεύκωμα τοῦ κ. Παρασκευᾶ
λῆς ἀνέγνωσα τὰ ἐξῆς:

Κωνστ. Δημητριάδης

Ἐπιτηρέσας τὰς ὑπὸ τοῦ κυρίου Β. Haussoullier ἐνεργηθείσας
ἀρχαιολογικὰς ἀνασκαφὰς ἀπὸ 17 Ἰουλίου μέχρι 20 Σεπτεμβρίου
τοῦ 1880

B. HAUSSOULLIER

Membre de l'école Française d'Athènes du 13 Juillet
au 23 Octobre 1880.

N'a eu qu'à se louer de l'activité et du zèle de Vasilis
Paraskevas

Gardien des antiquités

B. H.

σεισμόν τοῦ 1870, ὅστις κατέστρεψε πάσας τὰς ἐκεῖ οἰκίας
 ἔστρεψε τὴν προσοχὴν τὸ συμβούλιον καὶ εἰς διαπραγματεύ-
 σαις ἦλθε πρὸς τὴν Κυβέρνησιν καὶ τοὺς κατοίκους τῶν Δελ-
 φῶν περὶ μετοικεσίας αὐτῶν εἰς ἄλλο μέρος ὥρισθη ὁ τῆς
 ἀποζημιώσεως τρόπος καὶ τὰ χρήματα ἀνεδέχθη ἡ ἑταιρεία
 νὰ προκαταβάλλῃ ὥστε τὰ πάντα ἐφαίνοντο ὅτι ἔτεινον εἰς
 εὐάρεστον τέλος. Ἀλλ' ὅτε ἦλθεν ὁ καιρὸς τῆς ἐκτελέσεως
 οἱ Δελφοὶ προέτειναν νέους ὅρους, οὓς δὲν ἠδύνατο νὰ δε-
 χθῇ ἡ ἑταιρεία· καὶ οὕτως ἔμενεν ἡ ὑπόθεσις ἐν ἀπραξίᾳ ἐπὶ
 πολλὰ ἔτη.¹ Τὸ παρελθὸν ἔτος, συγκατατεθέντος τοῦ ἐπιση-
 μότερου κατοίκου τῶν Δελφῶν νὰ παραχωρήσῃ τὴν οἰκίαν
 του, κειμένην ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ἱεροῦ, ἐξετελέσθη ἡ ἐξα-
 γορὰ αὐτῆς παρὰ τῆς ἑταιρείας καὶ οὕτως ἐγένετο ἄρχῃ καὶ ἐν
 Δελφοῖς ἀρχαιολογικῶν ἐργασιῶν, διότι καὶ ἄλλοι Δελφοὶ
 περὶ τοὺς 50 ἐδήλωσαν δι' ἀναφορὰς τῶν εἰς τὸ συμβούλιον
 ὅτι ἐπὶ δικαίᾳ ἐκτιμήσει παραχωροῦσι τὰς οἰκίας των εἰς τὴν
 ἑταιρείαν πρὸς ἀνασκαφὴν, μετοικίζοντες αὐτοὶ ἄλλαχοῦ. Ἐν-
 τεῦθεν ἐλπὶς εἶναι νὰ ἐκτελεσθῶσι κατὰ μικρὸν καὶ ἐν Δελ-
 φοῖς οἱ πόθοι τῆς ἑταιρείας, γενομένης ἤδη ἀρχῆς ἀπὸ τῆς
 ρηθείσης ἀγορᾶς καὶ τῆς ἐκκαθάρσεως τῆς Κασταλίας πηγῆς,
 ἣτις ἀπὸ τοῦ τελευταίου σειμοῦ εἶχε καλυφθῇ ὑπὸ δγκωδε-
 στάτων πετρῶν καὶ χωμάτων οὕτως, ὥστε τὰ ὕδατα αὐτῆς
 εὗρον ἄλλην διέξοδον καὶ ἡ πηγὴ ἦτο ἀφανής.

Ἐπιμελεία λοιπὸν τῶν εἰς Δελφοὺς ἀπελθόντων πρὸς ἐκτέ-
 λεσιν τῆς ρηθείσης ἀγορᾶς Στ. Δραγούμη καὶ Εὐθ. Καστόρχει,
 μελῶν τοῦ συμβουλίου, διερρήχθησαν διὰ πικρίτιδος οἱ καλὺ-

1) Βλ. πρακτικῶν τοῦ 1873 σελ. 32 καὶ τοῦ 1874 σελ. 35

πιοντες τὴν πηγὴν λίθοι, μετεκομίσθησαν ἀλλ' ἀκού αὐτοὶ τε καὶ τὰ πολλὰ ἐπ' αὐτῆς χώματα, καὶ οὕτω καθαρισθείσης τῆς πηγῆς ἤρχισαν πάλιν τὰ διανυγῇ αὐτῆς νάματα νὰ ἐκρέω-
σιν ἐλευθέρως ἀπὸ τῶν ἀρχαίων αὐτῆς κρουνην.¹ ("Ὁρα
Ἱστορικὴ Ἑκθεσις τῶν πράξεων τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιο-
λογικῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς τὸ 1837 μέχρι
τοῦ 1879 τελευτῶντος ὑπὸ Ἐνθυμίου Καστόρχη σ. 82-84).

Περὶ διαρρυθμίσεως τῆς Κασταλίας πηγῆς.

Ἐν τέλει ἀναγράφω, δι' εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν ἐξετε-
λεῖτο τὸ κατωτέρω περιγραφόμενον σχέδιον διαρρυθμίσεως
τῆς Κασταλίας πηγῆς τοῦ κ. Α. Δ. Κεραμοπούλλου πρόφην
ἐφόρου ἀρχαιοτήτων Δελφῶν καὶ Θηβῶν νῦν δὲ διευθυντοῦ
τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐθνικοῦ ἐπιγραφικοῦ μουσείου, ὅστις ἔγρα-
ψεν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου τὰ ἑξῆς· «Ἐπειδὴ οἱ χωρι-
κοὶ ὥς δι' ὀχυρίζονται, ἔχουσι δουλείαν ἐπὶ τοῦ ὕδατος, ἐξ οὗ
ὕδρευονται καὶ δι' οὗ ποτίζουσι τὸν ἐλαιῶνά των, διὰ τοῦτο
προκειμένου νὰ γείνη ἐργασία καὶ δαπάνη πρὸς καλλωπισμὸν
τοῦ μνημείου καὶ ἀποτροπὴν πάσης ἀπειροκαλίας προσκρου-
ούσης εἰς τὴν ἀρχαιοπρέπειαν αὐτοῦ εἶνε ἀπαραίτητον νὰ
κατασκευασθῇ κρήνη ἢ μᾶλλον κρήναι (ἡ ἀρχαία Κασταλία
εἶχεν 7 κρήνας) κατωτέρω τῆς φυσικῆς πηγῆς, ἀλλ' εἰς ση-
μεῖον, ἐξ οὗ νὰ δύναται τὸ ὕδωρ νὰ εὐρέθῃ εἰς τὴν ὑπάρ-
χουσαν νέαν δεξαμενὴν πρὸς ποτισμὸν ἀμφοτέρων τῶν πλευ-

1) Τὰ τῆς ἐργασίας ταύτης βλ. ἐν Ἀθηναίου τόμ. Ζ', σελ. 202
κ. ε., ἐνθα καὶ τινες ἐπιγραφαὶ ἐκ Δελφῶν. Καὶ πρὸ τούτου ἡ
ἐταιρεία τὸ 1861 ἐμερίμνησεν ὑπὲρ τῆς πηγῆς ταύτης κατὰ τὰ ἐν
σελ. 21 τῶν τοῦ ἔτους τούτου πρακτικῶν.

ρῶν τοῦ ἐλαιῶνος. Τὸ σημεῖον τοῦτο ἔχει καθορισθῆ ὑπὸ τοῦ κ. Α. Δ. Κεραμοπούλλου εὐκόλως, ἅτε ἐνδεικνυόμενον ὑπὸ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων· πρὸς τούτοις δὲ ἐλήφθη ὑπὸ ὧν ἡ προσφορωτέρα διαμόρφωσις τῆς κατασκευασίας κρήνης καὶ ἡ καλλιτεχνικὴ ὄψις αὐτῆς· κατὰ τὴν ἄνω ὁδὸν γνῶμην τοῦ κ. Κεραμοπούλλου τὰ ὕδατα τῶν ἐν τῷ ἀρχαίῳ λαξεύματι πηγῶν πρέπει νὰ συλλεχθῶσι καὶ ἀχθῶσι παραπλεύρως τῆς νέας δεξαμενῆς πρὸς Α, νὰ διαπερασθῶσι δὲ διὰ τῶν ὑπαρχόντων αὐτόθι μεγάλων βράχων, ἐχόντων πάχος μέγιστον 1 1)2 μέτρον, τὸ πρόσθιον σιόμον τῆς ὁπῆς τῶν κρουινῶν νὰ σχηματισθῇ γλυπτῶς εἰς μορφὴν λεοντοκεφαλῆς ἢ γοργονεῖου (ἀναφέρεται ὑπὸ δελφικῆς ἐπιγραφῆς γοργόνειον τῆς Κασταλίας κατὰ τὰ μέσα τοῦ γ' αἰῶνος π. Χ.).

Ὁ πρὸ τῶν κρηνῶν χώρος νὰ σχηματισθῇ εἰς μικρὰν πλατεῖαν προσιτὴν διὰ τινων βαθμίδων, νὰ φυτευθῶσι δὲ πέριξ πλάτανοι καὶ νὰ ἀποκλεισθῇ διὰ κιγκλίδων τὸ πέραν τῶν κρηνῶν μέρος, ὃ μυχὸς τῆς διασφάγος τῶν βράχων, ἔνθα καὶ τὸ ἀρχαῖον λάξευμα τῆς Κασταλίας. Προσέτι νὰ μεταφερθῇ τὸ ὕδωρ τῶν δύο παρὰ τοὺς πόδας τῆς νέας δεξαμενῆς ταπεινῶν καὶ πτωχῶν κρηνῶν παραπλεύρως τῆς γεφύρας ὑπὸ ἱὴν ἀμαξιτὸν διὰ τὰς ἀνάγκας ὑδρεύσεως τῶν κατοίκων καὶ νὰ ὁμαλισθῇ ὁ αὐτόθι χώρος. Αἱ ἀνάγκαι πᾶσαι θὰ ἐπληροῦντο οὕτω, ἡ Κασταλία θὰ ἔμενε καθαρὰ, τὸ δὲ ὕδωρ αὐτῆς δὲν θὰ ἐσχημάτιζε πλέον τέλματα· ἡ δὲ δαπάνη δὲν θὰ ἐπιδέβαινε πιθανῶς τὰς χιλίας δραχμὰς (δρακ. «Εστία» ἔτος 15' ἀριθ. 5.823 ἐσπέρα Δευτέρας 26 Ἀπριλίου 1910).

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ

Δεύτεραι φροντίδες.

*Αναγράφω (δρα σελ. 6 σημ. 6) δι, «ἐν τῇ τομῇ ταύτῃ ὑπάρχουσι λελαξευμένα μέρη, τῶν ὁποίων ὁ προορισμὸς δύσκολον εἶνε νὰ ἐξηγηθῇ». Πιθανῶς εἰς τὴν τομὴν ταύτην νὰ ἔθεσαν προσθέτους βαθμίδας διότι εἰς τὸ μέρος τοῦτο ὁ βράχος θὰ ἦτο ἴσως κατεστραμμένος.

*Αναγράφω (δρα σελ. 8) τὴν γνώμην τοῦ κ. Foucart ὅτι «ἐπίσης πλησίον τῶν ὁπῶν ὑπῆρχον πλάκες μαρμάρειναι ἢ μετάλλιναι, διότι τὰ ἔχνη τούτων σφύζονται ἐπὶ τοῦ τοίχου» ἀλλ' ὁ κ. Gustave Fougères γράφει εἰς τὸ Guide—Joanne (σελ. 242 τοῦ ἔτους 1911) ὅτι ἀντὶ τούτων ὑπῆρχον ἐπὶ ἡμικίονες ἐκ μαρμάρου προσηρημοσμένοι εἰς τὸν τοίχον οἵτινες ὑπεβάσταζον ἐπιστήλιον· οὗτοι μετὰ τοῦ ἐπιστηλίου ἔδιδον ὄψιν μεγαλοπρεποῦς κτιρίου εἰς τὸ κρηναῖον σύστημα, καὶ τοῦτο διότι οἱ ἐπὶ ἐκ μαρμάρου ἡμικίονες μετὰ τοῦ ἐπίσης ἐκ μαρμάρου ἐπιστηλίου ἦσαν ἔμπροσθεν τῆς ἐξόχως εἰς τὸν βράχον λελαξευμένης προσόψεως τῆς Κασταλαῖς πηγῆς· ὁ κ. Κεραμόπουλλος γράφει εἰς τὸν ὁδηγὸν του τὰ ἐξῆς: «Δὲν σφύζονται οὔτε αἱ μαρμάρειναι πλακώδεις παραστάδες, αἵτινες καθηλοῦντο ἐκατέρωθεν ἐκάστης τῶν ἐπὶ κρηνῶν, δίδουσαι

ὄψιν κυρίου εἰς τὸ κρηναῖον οὐστήμα» (ὄρα ὁδηγὸς Δελφῶν Κεραμοπούλλου σελ. 67—68 ἔτους 1908).

*Αναγράφω (ὄρα σελ. 13 σημ. 2) ὅτι, «ἐφ' οὗ ἦτο το ποθετημένη ἀρχαία μαρμαρίνη πλάξ (μετ' ἀναγλύφο) παρασιτάσεως), ἣτις ἐχρησίμευεν ὡς *Αγία Τράπεζα τούτου» καὶ ὀλίγον κατόπιν «τῆς ἀρχαίας μαρμαρίνης πλακός, ἣτις κατόπιν μετεφέρθη εἰς τὸ Μουσεῖον». Ἡ περιγραφὴ τῆς ἐν λόγῳ πλακὸς ἔχει ὡς ἐξῆς: *Επὶ πλακὸς ὕψους 0,84 πλάτους 0,55 πάχους 0,10 ἐκ μαρμάρου σχήματος τετραγώνου παραλληλογράμμου εἰκονίζεται παράστασις (λίαν ἐφθαρμένη καὶ ἀποτετριμμένη) πάλης *Ηρακλέους φέροντος τὴν λεοντὴν ἐναντίον ἑτέρου πολεμιστοῦ φέροντος ἀσπίδα. Ἐπειδὴ δὲ αἱ διαστάσεις καὶ ἡ τέχνη τῆς παρασιτάσεως τῆς τε πλακὸς ταύτης καὶ τῶν ἀναγλύφων τοῦ προσκηνίου τοῦ θεάτρου εἶνε ὅμοια πιθανῶς καὶ ἡ ἄνωθεν περιγραφεῖσα πλάξ νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἀναγλύφων τοῦ προσκηνίου τοῦ θεάτρου, αἵτινα εἶνε ἐντετειχισμένα εἰς τὸ βάθος τοῦ τοίχου ὑπὸ τὸ παράθυρον τοῦ Μουσείου ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Περσέως καὶ ἐν οἷς παριστῶνται οἱ ἄθλοι τοῦ *Ηρακλέους τοῦ 1ου αἰῶνος π. χ. (ὄρα Bull. de Corr. Hellénique. XXI. σελ. 600—603 τοῦ ἔτους 1897)

Κατὰ μῆκος τοῦ τοίχου (εἰκ. I γράμ. Ε) καὶ τῶν μικρῶν στενῶν πλευρῶν τῆς δεξαμενῆς ἐξέχει εἰς ὕψος 0,16 ἀπὸ τὸ λελαξευμένον βραχῶδες ἔδαφος ταύτης ἰμῆμα βραχῶδες πλάτους 0,70 ὅπερ εἶνε λελαξευμένον ἐν εἵδει ταινίας

πρὸς τοῦ βραχὺδους τούτου τμήματος ἐλάξουσιν ἐπὶ λεκάνας (vasques) εἰς ἃς ἔρρεε τὸ ὕδωρ τῶν 7 κρήνων, ἵνα μὴ τοῦτο ῥέῃ ἀποιόμως εἰς τὴν δεξαμενὴν· αἱ λεκάναι δὲ αὗται ἦσαν ἐπίσης κοσμήματα τῆς Κασταλλίας πηγῆς, τινὲς τούτων ἦσαν πρόσθετοι ἕνεκα ἀνωμαλιῶν καὶ τοῦ μὴ ἀσφαλοῦς τοῦ βράχου πρὸς κατασκευὴν τοιούτων. Πιθανὸν ὅμως αἱ κοιλότητες τῶν λεκανῶν τούτων νὰ ἦσαν χρήσιμοι, ὅπως ἐν αὐταῖς ἀποτίθηνται αἱ ὑδρῖαι πρὸς ὕδρευσιν, ὥς τοῦτο καταφαίνεται εἰς αἰαν κρήνην, ἣτις εὐρέθη εἰς τὴν Ἀγορὰν τῆς Κορίνθου, ὁμοία περίπου πρὸς τὴν ἀνακαλυφθεῖσαν ἐν Κορίνθῳ ὑπὸ τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς «Πειρήνη».

Ἡ περιγραφή τῆς ἐν λόγῳ κρήνης ἔχει οὕτω: ἡ κρήνη αὕτη ἀναφερομένη καὶ ὑπὸ τοῦ Πανσανία εἶνε σχεδὸν ἀθικτος, ἕνεκα δὲ τῆς μεγάλης τέχνης καὶ τῶν χρόνων εἰς οὓς ἀνήκει δύναται νὰ καταταχθῇ μετὰ τῶν σπουδαιότερων ἀρχαιολογικῶν κειμηλίων. Ἐχει κτιοθῇ ἐντὸς βράχου τετραγωνικῶς καὶ αἱ πλευραὶ τῆς εἶνε κατεσκευασμέναι διὰ πωρίνων λίθων, τῆς ὁροφῆς ὑποβασταζομένης ὑπὸ στύλων τετραγωνικῶν καλῶς κατεργασμένων. Κλίμαξ δέκα βαθμίδων ἄγει πρὸς τὴν κρήνην καὶ διὰ δύο κεφαλῶν λεόντων χαλκίνων ἔρρεε τὸ ὕδωρ πρὸς τὰς κάτωθι ὑπαρχούσας κοιλότητας ἐν οἷς ἀπειθύνοντο αἱ ὑδρῖαι, (ἡ ἰδέα οὖν ὑπῆρχον λεκάναι (vasques) ἀνήκει εἰς τὸν κ. Joseph Replat ἀρχιτέκτονα τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς, εἰς δὲ ἐκφράζω καὶ δημοσίᾳ τὰς εὐχαριστίας μου διὰ τὴν εὐγενῆ πρόθεσιν του, ὅπως μοι παρέξῃ ἐξηγήσεις τινὰς ἐν σχέσει μὲ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν διακόσμησιν τῆς Κασταλλίας πηγῆς, ὃ ἴδιος ἐποίησε καὶ πρὸ βιῶν τὸ σχεδιάσμα τῆς Κασταλλίας πηγῆς

ὅπερ ἀπέστειλεν εἰς τὸν ἐν Παρισίοις κ. Θεόφιλον Ὁμόλογον Διευθυντὴν τῶν Μουσείων τῆς Γαλλίας).

Ἀναγράφω (ὄρα σελ. 24) οἱ ὑπόρχοισι τρεῖς κρήναι ἐκ τῆς ἱερᾶς τοῦ Ἀπόλλωνος, προσέτι ὑπάρχει εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος; (τὴν κειμένην ὑπεράνω τοῦ μεγάλου ἐνεπιγράφου πολυγωνικοῦ τοίχου) κρήνη τις δεχομένη τὰ ἐκ τῶν βαθέων στρωμάτων τοῦ ναοῦ διαπιδύοιτα ὕδατα («ἀναπνέοντα νάματα»), αἵτινα ἤγον ἔξω αὐτοῦ δύο ὀχετοὶ κλιστοὶ συγχρόνως ἐκ τῶν μεταξὺ τῶν δύο τελευταίων προδόντων Ν. κρηπιδωμάτων αὐτοῦ. Ὁ περὶ τὴν κρήνην χῶρος ἦν κατὰ φύσιν ἱερὸν τῶν Μουσῶν (ὄρα ὁδηγὸς Δελφῶν Κερκίμοπούλου σελ. 60 ἔτους 1908).

Ρωμαϊκὰ λουτρά.

Ὅταν ἀναβαίνωμεν ἐκ τῆς ἐθνικῆς ὁδοῦ ἐπὶ τῆς νεωτέρας κλίμακος (τῆς κειμένης ἀριστερόθεν καὶ πλησίον τοῦ Προσκηνυταρίου τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου) διὰ τὰ ἐπισκεφθῶμεν τὴν Κασταλίαν πηγὴν, βλέπομεν δεξιόθεν τῆς κλίμακος διαμερίσματά τινα τῶν ὁποίων οἱ τοῖχοι ἰσοκτισμένοι μὲν ὅτι τὰς πλίνθους τὰ διαμερίσματα ταῦτα ἢ μᾶλλον δωμάτια εἶνε λουτρά ρωμαϊκά, διότι ὅχι μόνον καθ' ὅλην τὴν ἐκ τῆς Κασταλίας πηγῆς πρὸς τὸ Γυμνάσιον ἑκταστικὰ ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἱερᾷ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἰδίως ἐκτὸς τοῦ ἱεροῦ τεμένους φαίνονται τοῖχοι δωματίων ἑκτισμένοι μὲν ὅτι τὰς πλίνθους ἀπόδειξις ὅτι ὑπῆρχεν ἐν Δελφοῖς μέγα πλήθος λουτρῶν Ρωμαϊκῶν κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν, διότι κατὰ τοῦ

ωμαϊκοὺς χρόνους διεδόθησαν τὰ λουτρὰ καὶ ἰδίως τὰ θερ-
 ᾶ καὶ διὰ τοῦτο εὐρέθη ἐν τῷ Γυμνασίῳ βαλανεῖον, οὗτι-
 ρος ψηφιδωτά τινα δωμάτια ἀνευρέθησαν, ὥς καὶ ἕτερον βα-
 λανεῖον ἀνεκαλύφθη ἀνατολικῶς καὶ ἔξωθεν τοῦ τεμένου-
 σαι πλησίον τῆς δευτέρας πύλης τούτου, οὗτινος ἐπίσης ψη-
 φιδωτά τινα (ὠραισιότατης τέχνης) δωμάτια ἐπίσης ἀνευρέ-
 ησαν.

Περιγραφή θέας ἐξόχου τοῦ ρεύματος « Ἀρκουδόρρεμμα »

Παρέστην αὐτόπτης μάρτυς (κοιτὰ τὴν 15ην πρὸς τὴν
 16ην τοῦ μηνὸς Αὐγούστου τοῦ 1911) ὅτε συνεπεῖα ραгдаιο-
 ίτης βροχῆς κατήρχετο διὰ τοῦ χάσματος τῆς Κασταλίας
 πηγῆς τὸ ρεῦμα « Ἀρκουδόρρεμμα »· τὸ καθαρὰ καὶ κατὰ-
 νυχθα ὕδατα τοῦ ρεύματος Ἀρκουδόρρεμμα ἐκ τοῦ ὄρου-
 νου τοῦ Παρνασσοῦ καταπίπτουσι μετὰ μεγάλης ὀρμῆς· καὶ
 ἐθ' ἡδονικοῦ κρότου εἰς τὸ χάσμα τῆς Κασταλίας πηγῆς
 εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Ὑαμπείας) καὶ κυλιόμενα σχηματί-
 ζουσι μικροὺς καταρράκτας, λαμβάνοντας τὴν ἀρχὴν αὐτῶν
 αἱ γένεσιν ἐκ μεγάλων κρουνηνῶν ἐπάνω κειμένων δύο κορυ-
 φῶν ἀποτελουμένων ἐκ βράχων ἐπικρεμασμένων εἰς τὴν πόλιν
 τῶν Δελφῶν. Εἶδον εἰς διάφορα μέρη πολλοὺς καταρράκτας
 ἐγάλους καὶ θορυβώδεις, ἀλλὰ δὲν εἶχον ἐκεῖνοι τὴν χάριν καὶ
 ραφικότητα τούτων, οἷτινες, δίκην ὄψεων ἐλικοειδῶς, ἔρπον-
 ες καταβαίνουσι ἡρέμα ἐκ τῶν χιονοσκεπάζων κορυφῶν
 τοῦ πολυκορήνου Παρνασσοῦ εἰς τὸ χάσμα τῆς Κασταλίας
 πηγῆς καὶ χύνονται οἷον ἐξ ἔδοντες εἰς τὴν ὑποκειμένην κοι-
 τῶν Δελφῶν. Ἐπίσης τῇ 29ῃ Αὐγούστου 1911 ἑορ-

τὴν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου συνεπείᾳ ραγδαίως
 τῆς βροχῆς μετὰ χαλάζης (ἣ τις ἤρξατο ἀπὸ τῆς 3ης μ.μ.
 κατῆλθε καὶ ἐκ δευτέρου διὰ τοῦ χάσματος τῆς Κασταλίας
 πηγῆς τὸ ρεῦμα «Ἀρκουδόρρεμμα», ἀλλὰ τοῦτο μετὰ τὴν
 σαύτης ὁρμῆς κατήρχετο, ὥστε ἦτο ἀδύνατον νὰ διέλθωσι
 κάτωθεν τῆς Κασταλίας πηγῆς οἱ ἐξ Ἀραχώβης καὶ ἄλλων
 μερῶν ἐπιστρέφοντες πανηγυριῶται τοῦ «Ξηροπηγάδου» καὶ
 ἐδέχθη νὰ ἀναμεινῶσιν ἡμίσειαν ὥραν ἕως οἷον καταπαύσῃ
 ἡ μανία καὶ ἡ ὁρμή τοῦ ρεύματος «Ἀρκουδόρρεμμα» (τὰ μὲν
 τὰ μανίας καὶ ὁρμῆς κατερχόμενα ὕδατα ἐσχημάτιζον καταρ-
 ράκτας οἰοεὶ κύκλους ὡς τροχὸς ἁμάξης· ὁ ὀρυμαγδὸς τῶν
 ὑδάτων καὶ ἡ θῆα τούτων ἐξαιρετική).

Περὶ τῆς πηγῆς Κερνὰ ἢ Κυρνιά.

Ἐκ τοῦ Σταδίου ὁδὸς τις ὁδηγεῖ νοτιανατολικώτερον προ-
 τὴν πηγὴν Κυρνὰ, ἣς θεωρεῖται ὡς ἡ ἀρχαία Δελφοῦσα
 τὸ ὕδωρ τῆς ὁποίας ἀπὸ τῶν ὑπερκειμένων βράχων καταρ-
 ρέον ἐκχύνετο διὰ μέγαν κρουνοῦ ἐντὸς δεξαμενῆς, ἣς τὸ
 ὕδωρ ἐχρησίμευεν εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ παλαιοῦ συνοικισ-
 μοῦ πρὶν τῶν ἀνασκαφῶν πρὸς πλύσιν καὶ ποτισμὸν τῶν ἐν-
 ποκειμένων κήπων. Οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν αὐτὴν Δελφοῦσαν
 ἀλλὰ ἴσως καὶ ἀπλῶς κρήνην ἢ κρηναίαν, ἐξ ὧν τὸ νεώτε-
 ρον Κερνὰ ἢ Κυρνιά, ὅπερ, ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης ἐκ
 μεγάλης συγγένειας. Νοτιώτερον τῆς Δελφοῦσης εὗρηται
 Κασσοτίς· οὕτω κληθεῖσα ἔκτιστος τῶν Παργασίδων νυμφῶν
 ἦν ἐξελάμβανον μέχρι πρὸ ὀλίγων δεκάδων ἐτῶν ὡς τὴν Δελ-
 φοῦσαν, ἀντιστρέφαντες τὰ ὀνόματα αὐτῶν. Ἄλλ' ἢ τοιαύτη

θεωρία κατέπεσε νῦν καὶ ἐγνώσθη τελείως ὅτι Κασσοίτις εἶναι ἢ παρὰ τῷ ναῷ τοῦ Ἀγίου Νικολάου (οὗ καὶ τὸ ὄνομα φέρεται) κειμένη, ἣν ἀναφέρει ὁ Πανσανίας (X 24, 7. 25, 1. Ὀμηρικὸς ὕμνος εἰς Ἀπόλλωνα 300. Εὐριπίδης Ἴων 112) καὶ ἦτις πίπτει ἐντὸς τοῦ τεμένους ἐνῶ ἡ Δελφοῦσα ὡς τὸ Στάδιον εἰσὶν ἐκτὸς αὐτοῦ. Τὸ ὕδωρ τῆς Κασσοτίδος προέρχεται ἐκ τῆς Δελφούσης ὑπογείως ἐξ αὐτῆς δυόμενον κατὰ γῆς ἐμφανίζεται αὐθις ἐν τῷ ἀδύτῳ τοῦ ναοῦ δίδον προφητικὸν χάρισμα τοῖς ἱερεῦσιν. Εὐρέθη δὲ ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς ὑπὸ τὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ ὕδραγωγεῖον, ὃπερ πιθανῶς ὠδήγει τὸ ὕδωρ ἐκ τῆς Κασσοτίδος εἰς τὸν ναὸν διὰ τὰς διαφοροὺς αὐτοῦ ἀνάγκας. Ὅτι δ' αὕτη ἡ Κασσοίτις ἐστὶν ἐμφαίνεται ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ Πανσανίου λέγοντος, ὅτι ὑπὲρ αὐτὴν ἐστὶν ἡ Δέσχη τῶν Κνιδίων (*Υπὲρ δὲ τὴν Κασσοτίδα ἐστὶν οἴκημα γραφᾶς ἔχον τῶν Πολυγνώτου, ἀνάθημα μὲν Κνιδίων, καλεῖται δὲ ὑπὸ Δελφῶν Δέσχη, ὅτι ἐνταῦθα συνιόντες τὸ ἀρχαῖον τὰ τε σπουδαιότερα διελέγοντο καὶ ὅποσα μυθώδη Πανσ. X 25, 1). Τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς Κερναῆς διωχετεύθη ἀδελφῶν τῆς Σεβαστῆς Κυβερνήσεως δι' ὕδραγωγεῖον ἐκ σιδηρῶν σωλήνων κατὰ τὴν ἐναρξιν τῶν ἀνασκαφῶν, εἰς τὸν νέον συνοικισμόν τῶν Δελφῶν. (ᾶρα «Οἱ Δελφοὶ» Ἱστορικὴ καὶ ἀρχαιολογικὴ αὐτῶν περιγραφὴ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νέων πηγῶν καὶ τῶν ἀνασκαφῶν Παναγιώτου Γ. Καστριώτου σελ. 37—38 ἐν Ἀθήναις 1894).

Περὶ τῆς πηγῆς Κασσοτίδος.

Τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς Κασσοτίδος κατὰ τὸν Πανσανίαν (ταύτης τῆς Κασσοτίδος δύεσθαι τε κατὰ τῆς γῆς λέγονσι τὸ

ὕδωρ καὶ ἐν τῷ ἀδύτῳ τοῦ θεοῦ τὰς γυναῖκας μαντικὰς ποιεῖν· Πανσ. X 24, 7.) διαπερνῶν ὑπογείως ἀνεφαίνετο εἰς τὸ ἄδυτον τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐνθα ἦτο πηγὴ, διότι ἡ Πηθία προκειμένου νὰ μαντεύσῃ εἰσῆρχετο εἰς τὸ ἄδυτον, ἐκεῖ πιοῦσα ὕδωρ, ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ πηγῆς καὶ κόψασα φύλλον ἐκ τῆς παρὰ τὸν ναὸν δάφνης⁽¹⁾ ὅπερ ἔθιεν ἐπὶ τοῦ

(1) Ἡ δάφνη αὕτη ἡ ἱερὰ τῷ Ἀπόλλωνι ἄλλως μαντικὸν φυτὸν καὶ πυθικὴ δάφνη ἢ δάφνιος ὄρη καλουμένη ἦτο πεφυτευμένη ὡς καὶ αἱ μύρτου παρὰ τὸν ναὸν ἐν τῷ ἁγίῳ κήπῳ ὅστις ἐκαλεῖτο ἄλσος, δάφνη γνάλα, δαφνιώδη γάλα, κῆποι ἀθάνατοι, μεταξὺ τῆς πηγῆς Κασσιόδος, ἐξ ἧς καὶ ἐποτίζετο καὶ τοῦ ναοῦ. Οἱ πρῶτοι περιηγηταὶ τῶν Δελφῶν λέγουσιν ὅτι ἐν τῷ μικρῷ περιβόλῳ τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἶδον τοιαύτην δάφνην, ἣτις σήμερον ἐξηράνθη. Ἐπιστεύετο δὲ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὅτι ἡ δάφνη δὲν προσεβάλλετο ποτὲ ὑπὸ κεραυνοῦ ὅτι ἦτο δηλαδὴ, ὡς ἡμεῖς σήμερον λέγομεν, κακὸς ἀγωγὸς αὐτοῦ. Ἐκ τῆς δάφνης ταύτης καθ' ἑκάστην πρωτὴν ὁ Ἰων ὡς ἀπηρέτης τοῦ ναοῦ καὶ τῶν μύρτων λαμβάνων νεοδρεπεῖς κλώνους ἐκάθηρε τὴν πρὸ αὐτοῦ πλατεῖαν καὶ ἔλεγε πρὸς τὴν δέσμην τῶν πρασίνων ἐκείνων κλώνων, ἣν ἐκράτει ἐν ταῖς χερσὶ τάδε :

Ἄγ' ὦ νεηθαλὲς, ὦ
καλλίστας προπόλευμα δάφνας,
ἃ τὰν Φοῖβου θυμέλαν
σαίρεις ὑπὸ ναοῖς
κήπων ἐξ ἀθανάτων,
ἵνα δρόσοι τέγγουσ' ἱερὰ
τὰν ἀέγαον παγὰν
ἐκπροῖεῖσαι,
μυρσίνας ἱερὰν φόβαν,
ἧ σαίρω δάπεδον θεοῦ

[Ἐνριπίδου Ἰων 112]

(Ὁρα Δελφοὶ Καστριώτον σελ. 63—64. 1894).

σιόματος αὐτῆς ἀνῆρχετο καὶ ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ προφητικοῦ
 τρίποδος. Οἱ τρεῖς πόδες τοῦ τρίποδος ὑπετίθειτο ὅτι ἐσήμε-
 ρον τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ ὃν χαρακτηρίζει τὸ παρὸν, παρελ-
 θὸν καὶ μέλλον, τοῦθ' ὅπερ χαρακτηριστικώτερον ἐξέφρασεν
 ὁ Ὅμηρος· ὃς ἤδη τὸ τ' ἐάντα, τὰ τ' ἐσόμενα, πρὸ τ' ἐόντα.
 (Ὅδυσσεϊας Α στίχ. 70).

Περὶ Κασταλίας πηγῆς.

Ὁ μακαρίτης Baedeker πολὺν παραδόξως εἰς τινα πα-
 λαιὸν ὁδηγὸν τοῦ δὲν ποιεῖ μνείαν τῆς Κασταλίας πηγῆς ἀλλὰ
 παρατηρεῖ μόνον, ὅτι αὕτη ἐνεκα τῶν σεισμῶν κατήντησεν
 ἀναναγνώριτος· ἐν τούτοις ὁ κ. Frazer γράφει, ὅτι ἡ πηγὴ
 τοῦναντίον ἦτο ἐν καλῇ καταστάσει, διότι περιέγραψε ταύτην
 κατὰ τὸν Μάϊον 1890 μετὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ ὁδηγοῦ· ὁ κ.
 Frazer δὲν παρατήρησεν ἐπίσης τὸν πελώριον βράχον, τὸν
 ὁποῖον ὁ καθηγητὴς Mahabby εἶδε κείμενον ἐπὶ τῆς πηγῆς
 καὶ καλύπτοντα ταύτην ὥς καὶ τὰς διαφόρους ἀναθηματικὰς
 κόγχας τὰς εἰς τὸν βράχον λελαξευμένας, ἀλλὰ μόνον οὗτος
 ἐπισκεφθεὶς ἐκ δευτέρου τὴν πηγὴν κατὰ τὸν Ὀκτώβριον
 τοῦ 1895 εὗρε ταύτην σχεδὸν ξηρὰν καὶ πεφραγμένον μὲ
 λίθους καὶ ἄμμον τὰ ὅποια ἐπέφερεν ἐπ' αὐτῆς τὸ διὰ τοῦ
 χάσματος τῆς Κασταλίας πηγῆς κατερχόμενον ρεῦμα «Ἀρ-
 κουδόρρεμμα». Ἐκ τῶν ἄνω καταφαίνεται, ὅτι μόνον κατὰ τὸ
 ἔτος 1870 (τοῦ σειсмоῦ) εἶχε παντελῶς καλυφθῇ ἡ Καστα-
 λία πηγὴ καὶ μετὰ ὀκτὼ ἔτη (τὸ 1878) ἐγένετο ἡ ἐκκάθαρις
 ταύτης, ὡς μοι ἔγραψεν ὁ σοφὸς ἀνὴρ κ. Στέφανος Ν. Δρα-
 γούμης (οὗτινος γνωσταὶ εἶσιν αἱ περὶ διαφορῶν ἀρχαιολο-

γικῶν ἀντικειμένων πραγματεῖαι) τὰ ἐξῆς: «Τὴν Κασταλλαν, διατρίβων τότε μετὰ τοῦ μακαρίτου Καστόρχη ἐν Δελφοῖς κατ' ἐντολὴν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας πρὸς ἀγορὰν τῆς οἰκίας Φράγκου, ἀνεσκάψαμεν ἐξ οἰκίας ἀποφάσεως, ἐπ' ἀναφορᾷ ὑστέρᾳ εἰς τὴν ἔγκρισιν τοῦ Συμβουλίου, ἐπιθυμήσαντες ὥς τάχιστα νὰ ἐκκλίπη τὸ αἶσχος τῆς ἀπὸ τοῦ ἐν ἔτει 1870 σεισμοῦ ἀφανείας αὐτῆς λόγῳ τελείας καταχώσεως. Ταῦτα ἐν ἔτει 1878, μετὰ ὁκτὼ ἐτη» Ἀρχαιο-
γικαὶ εἰδήσεις περὶ Ἑλευσίνος καὶ Δελφῶν. Ἀθηναίου τόμος ἑβδομος 1878 σελίδες 202 — 205 (περὶ Δελφῶν 203 — 205)

Ἐχὼ ἀναφέρει (σελ. 8 σημ.7) ὅτι πελώριοι βράχοι καταπεσόντες (κατὰ τὸ 1870) ἐκ τῶν Φαιδριάδων πετρῶν κατέσπρεψαν ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν Κασταλλαν πηγὴν. Τὸ γεγονὸς τοῦτο τῆς καταπτώσεως πελωρίων βράχων ἐκ τῶν Φαιδριάδων πετρῶν ἐπανελήφθη δις κατὰ τὸ ἔτος 1905 ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν κατωτέρω δύο περιγραφῶν τῶν δημοσιευθεισῶν εἰς δύο φύλλα τῆς ἑφημερίδος τὸ «Ἄστυ» ἐξ ὧν ἀναδημοσιεύομεν ταύτας, ὅπως περισωθῇ ἐν τῇ περὶ τῆς Κασταλλας πηγῆς παρούσῃ πραγματεῖᾳ μου ἡ ἱστορικὴ ἀνάμνησις τοῦ συμβεβηκότος.

Βράχοι κατακυλιόμενοι ἐκ τοῦ Παρνασσοῦ.

Δελφοί, 21η Φεβρουαρίου 1905

Εἶνε γνωστὸν, ὅτι ὅταν οἱ Πέρσαι ἐπέδραμον ἐπὶ τὸ μανιεῖον τῶν Δελφῶν, ὁ Ἀπόλλων προασπίζων τὸν «Ἀδῆ-
ιον οὐδὸν» τὸ πλούσιον «μοναστήριον» του, κατέπεμψεν

ἀστραπὰς καὶ βροντὰς καὶ κατεκύλισε δύο ὀγκώδεις βράχους ἀπὸ τοῦ Παρνασσοῦ ἐναντίον τῶν ἐπιδρομῶν, οἷνες ἀπολέσαντες πολλοὺς ἄνδρας ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον φυγὴν πρὸ τοῦ ἐξοργισθέντος «Λαοσσόου» Θεοῦ. Τοὺς καταπεσόντας βράχους ἔβλεπον οἱ σύγχρονοι τοῦ Ἡροδότου ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς Ἀθηνᾶς Προναίας, ὃ δὲ ἄγγλος περιηγητὴς Δοδουέλλ ἀνεγνώρισεν ἐν τῷ κατὰ τὸ γυμνάσιον τῶν Δελφῶν χώρῳ. Ἄν δὲ τοῦτο ἀληθεύῃ δυνάμεθα νὰ λέγωμεν, ὅτι καὶ ἡμεῖς σήμερον βλέπομεν τὰ λείψανα τῶν ἀπροσμαχῆτων ὄπλων τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ. Ἡ μέθοδος ὁμοῦς αὕτη τῆς ἀπελάσεως τῶν πολεμίων εἶχεν ἐπιτύχει τοσοῦτον περιφανῶς, ὥστε θὰ ἦτο παρὰδοξον, ἂν ὁ θεὸς τοῦ μαντείου ἐλησμόνει τὴν χρῆσιν αὐτῆς καὶ ἐν ἐτέρῳ παρομοίῳ κινδύνῳ.

Πράγματι ὁ θεὸς ἐδείχθη ἄξιος τῆς σοφίας καὶ φήμης του. Ὅτε οἱ Γαλάται κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα π. χ. ἔφθασαν ἀπειλητικοὶ πρὸ τοῦ μαντείου, ἰδοὺ καὶ πάλιν αὐτὸς προσπιοιτῆς αὐτοῦ, ἂν μὴ μετ' αἰγίδος καὶ γοργοειδίου ὥς τὸ ἄγαλμα τοῦ Βελβεδέρε κατυβάλλων αὐτούς, ἀλλὰ κατυπέμπων δεινὰ ἀπροσδόκητα καὶ ἀκαταμάχητα. Καθὼς λέγει ὁ Πανσανίας «ῥιγὸς τε ἰσχυρὸν καὶ νικητὸς ἦν ὁμοῦ τῷ ῥίγει· πέτριαι τε ἀπολισθαίνουσαι τοῦ Παρνασσοῦ μεγάλαι καὶ κρημνοὶ καταρρηγνύμενοι σκοπὲν τοὺς βαρβάρους εἶχον, καὶ αὐτοῖς οὐ κατὰ ἓνα ἢ δύο, ἀλλὰ κατὰ τριάκοντα καὶ ἐπὶ πλείουσιν, ὥς ἕκαστος ἐν τῷ αὐτῷ φρουρουῦντες ἢ καὶ ἀναπανόμενοι τύχοιεν, ἀθρόοις ἢ ἀπώλεια ἐγένετο ὑπὸ τῆς ἐμβολῆς τῶν κρημνῶν». Τὸ μαντεῖον ἐσώθη καὶ τότε. Ὁ χρόνος τῶσων αἰώνων παρελθόντων δὲν περιέσωσεν ἡμῖν πολλὸς εἰδήσεις, ὥστε νὰ γνωρίζωμεν ποσάκις ὁ Ἀπόλλων ἡμύνθη κατὰ

τὸν αὐτὸν τρόπον. Αἱ πρόσφατοι ἀναμνήσεις τῶν κατοίκων, ἀναμνήσεις πατροπαράδοτοι, ἀναφέρουσιν, ὅτι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος κατεκυλίσθησαν καὶ πάλιν βράχοι ἀπὸ τοῦ Παρνασσοῦ, τὸ δὲ γεγονός ἐπανελήφθη τὸ 1840. Ἀλλὰ σημαντικωτάτη ἐπανάληψις αὐτοῦ ἐγένετο κατὰ τὸ 1870, ὅτε σεισμοὶ ἰσχυροὶ ἐπήνεγκον φοβερὰν καταστροφὴν εἰς τὸ χωρίον Καστρί καὶ τὰ περὶ, φονεύσαντες πολλοὺς ἀνθρώπους.

Τὸ γεγονός τοῦτο τοιαύτην ἐντύπωσιν ἐπήνεγκεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν πενθούντων κατοίκων, ὅσοι ἐπέζησαν. Ὡστε ὅτε μετὰ μικρὸν ἔκτισαν ἐν Χρῖσσοφ (Κρ'ισση) κρήνην ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ χωρίου, τὴν κτίσιν τῆς κρήνης ἐχρονολόγησαν ἀπὸ τοῦ χρόνου τοῦ σεισμοῦ. Ἀφοῦ ὅμως ἐκ χρόνων παλαιοτάτων περιεσώθησαν ἡμῖν εἰδήσεις περὶ τοιοῦτων σύμβεβηκότων, μὴ ὀκνησάντων μεγάλων συγγραφέων ὅσος ὁ Ἡρόδοτος ν' ἀναφέρωσιν αὐτά, θὰ ὑπελειπόμινθα μέγας οἱ νεώτεροι Ἕλληνες, ἂν δὲν ἀνταπεκρινόμεθα πρὸς τὴν ἀπαιτουμένην ἐνημερότητα καὶ χρονογραφικὴν παρατηρητικότητα ἀπέναντι παρομοίων συμβαμάτων· τοῦτου ἕνεκα ἀναγράφομεν, ὅτι χθὲς ἐν τῇ 20ῃ τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου 1905, περὶ τὴν 10ην π.μ. βράχοι ἀποσπασθέντες ἀπὸ τοῦ Παρνασσοῦ κατεκορημνίσθησαν ὀλίγῳ πέραν τῆς θέσεως «Δογάρ», ἔνθα εἶνε ἐν τοῖς βράχοις γεγλυμμένη πύλη κατὰ τὴν δδὸν τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν Ἀράχωβαν. Ὁ πάταγος καὶ ὁ ὄρυμαγδός, μεθ' οὗ κατεκορημνίζοντο, οὐδαμῶς ὁμοίαζε πρὸς τὴν γλυκεῖαν καὶ μαλακὴν παρήχησιν, δι' ἣς ἀπεικόνισεν ἐν φθόγγῳ παρόμοιον γεγονός ὁ περιφήμος ἐκεῖνος στίχος τοῦ Ὀμήρου:

«αὐτὰρ ἔπειτα πέδον δε κυλίγθετο λᾶας ἀγαιδής»

(δρα «Τὸ Ἄστυ» Περίοδος Β' ἔτος ΙΖ', Πέμπτη 24 Φεβρουαρίου 1905 ἀριθ. 5375).

Ἡ τρομερὰ καταστροφὴ τοῦ Ναοῦ τῆς Προναίας.

Βράχοι κατακρημνιζόμενοι ἀπὸ τοῦ Παρθασσοῦ

Δελφοί, 13 Μαρτίου 1905

Τὸ «Ἄστυ» ἐδημοσίευσε πρὸ ἡμερῶν τινων ἀνταπό-
κρισιν ἐντεῦθεν δι' ἧς ἀνηγγέλλετο ὅτι τῇ 20ῇ τοῦ μηνὸς
Φεβρουαρίου 1905 κατέπεσον ἐκ τῶν Φαιδριάδων καταρ-
ραγέντες βράχοι πέραν τῆς θέσεως «Λογὰρι» ἥτοι ἔξω τοῦ
ὑπ' ἀρχαιοτήτων πολυτιμοτάτων κατεσπαρμένον δελφικοῦ
χώρου. Τὸ γεγονός ἐχαρακτηρίζετο τότε ὡς ἀπλὴ ὑπό-
μνησις τοσοῦτων περιστάσεων ἐν τῇ ἀρχαιότητι, καθ' ἃς
βράχοι τοῦ Παρθασσοῦ ἀποσπασθέντες καὶ κρημνισθέντες
ἐπήνεγκον καταστροφάς, εἴτε εἰς τὰ κτίσματα τοῦ περικλεοῦς
τούτου ἐν Δελφοῖς Πανελληνίου κέντρου, εἴτε εἰς τοὺς βυρ-
βύρους ἐπιδρομεῖς, ἐπερχομένους ἵνα βεβήλω χειρὶ συλήσωσι
τοὺς ἀμνητήτους θησαυροὺς τοῦ Μαντείου.

Τὸ γεγονός ἐπανελήφθη καὶ σήμερον (13 Μαρτίου 1905)
ἀλλ' ἐν μείζονι κλίμακι, ἐπήνεγκε δὲ καταστροφὴν ἀνεπα-
ρόρθωτον, ἣν θὰ θρηνησῇ ἡ Ἀρχαιολογικὴ ἐπισιτήμη. Περί
ὧραν 4.20 μ.μ ἐνῶ ἔβρεχεν, ἰσχυρὰ βροντὴ ἀντήχησεν ἐν
τῇ φάραγγι τῶν Φαιδριάδων Πετρῶν καὶ τοῦ Πλειστοῦ πο-
ταμοῦ μεταξὺ τοῦ Παρθασσοῦ καὶ τῆς Κίρφιος· ἐλαφροὺς
σεισμοὺς ἐκίνει τὸν ἱερὸν χώρον τῶν Δελφῶν καὶ αἱ ὕελοι τῶν
παραθύρων τοῦ Δελφικοῦ μουσείου, ἐν ᾧ παρευόχμεν, ἔτρι-

ζον. Τὸ φαινόμενον εἶχε χαρακτηρὰ τινα αὐστηρήν καὶ διὰ τοῦτο πάντες οἱ ἐν τῷ μουσείῳ ἀνετινάχθημεν, ἐσπεύσαμεν ἔξω αὐτοῦ καὶ εἶδομεν ἐκόντες ἄκοντες ἀπέναντι ἡμῶν, πέ-
ραν τοῦ μεταξὺ τῶν Φαιδριάδων Πιτρῶν χειμάρρου «Παπ-
παδιά», λευκὴν κόριν ἀνερχομένην δίκην νέφους ἀπὸ τῶν
πρὸ τριετίας ἀνασκαφέντων ἀφράστου κάλλους ἐρειπίων τοῦ
τεμένους τῆς Προναίας Ἀθηνᾶς κατὰ τὴν νῦν λεγομένην
θέσιν «Μαρμαριᾶ». Τὸ νέφος ἡραιώθη, διελύθη μετ' ὀλίγον
ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ, καὶ ἐπὶ τοῦ περικαλλεστάτου παρίνου ναοῦ
τῆς Προναίας Ἀθηνᾶς διεκρίναμεν κολοσσιαίους ὄγκους κατα-
λαβόντας τὴν θέσιν αὐτῶν κατὰ τὸ ἡμῖν διὰ τῆς χυδαίας
αὐτῷ ὄψεως καὶ μάζης. Σπεύδομεν ἐν βροχῇ καὶ βορβόρῳ
πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο καὶ φθάσαντες ὑπεράνω αὐτοῦ ἐπὶ τῆς
δημοσ'ας ὁδοῦ Δελφῶν — Ἀραχώβης βλέπομεν τεραστίους
ὄγκους βράχων φράσσοντας αὐτήν, κατεστραμμένην ἄλλως
εἰς ἑκτασὶν 50 βημάτων καὶ βάθος μέχρις ἑνὸς μέτρου ἐπὶ
ἄλλων βράχων προσκρουσάντων καὶ κατακλισθέντων κατω-
τέρω. Ἀκολουθοῦντες τὴν ὑπὸ τῶν βράχων ἐπενεχθεῖσαν
ἐρειπώδη κατάστασιν τοῦ ἐδάφους, βαδίζομεν ἢ μᾶλλον κυ-
λιόμεθα πρὸς τὸ πρηνές, βυθιζόμεθα εἰς γῆν συμπεσθεῖ-
σαν, ἀλεσθεῖσαν, μεταβληθεῖσαν εἰς πολτόν, πατοῦμεν ἐπὶ
θρυψάλων καὶ συντριμμάτων κλάδων καὶ κορμῶν μέχρι
πρὸ μικροῦ εὐρώσιων ἐλαιοδένδρων, καὶ φθάνομεν εἰς τὸ
τέμενος τῆς Προναίας. Εἶνε ἀνέκφραστος ἡ ὁδὸν, ἣν ἡσθάν-
θημεν πάντες πρὸ τοῦ θεάματος, ὅπερ ἐπαρουσάζεν ὁ ναός,
οὐτινος μέχρι χθὲς ἀπηλαύομεν, εἰς οὗ τὸς γροσμάς καὶ τὴν
ἀνυπερβλήτον τεχνικὴν ἐξεργασίαν τοῦ πύργου ἐνετρυφώμεν.
Τρεῖς γιγάντιοι βράχοι, ὧν οἱ δύο ἔχοντες περίπου τὸν ὄγ-

κον τοῦ ναοῦ τῆς Ἀπτερου Νίκης, ἐπεκάθηγτο ἐπὶ τοῦ ὀπισθοῦ ἡμίσεως τοῦ παγκάλου οἰκοδομήματος τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος. Πάντες οἱ ὄρθιοι κίονες, πλὴν τριῶν κατὰ τὴν ὀπισθίαν δεξιὰν γωνίαν, ὑπερπηδηθέντων ὑπὸ τῶν βράχων, κατερρίφθησαν, συνετρίβησαν εἰς τεμάχια μικρὰ ἐκσφενδονισθέντα μακρὰν, ἐκοπανίσθησαν εἰς κόνιν. Ἐπίσης τὸ σφζόμενον τέως μέρος τῶν μακρῶν πλευρῶν τοῦ ναοῦ. Τὸ παλαιὸν ψηφιδωτὸν κατεστράφη κατὰ τὸ πλεῖστον, τὸ δὲ σωθὲν μέρος τῶν κρηπιδωμάτων τῶν μακρῶν πλευρῶν ἢ ἐξεώσθη τῆς γραμμῆς αὐτοῦ κατεστραμμένον εἴτε ἡμιδιάλκτον ἢ ἀπεώσθη ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς κατὰ 0,50 μ. Τὸ σφζόμενον μέρος τοῦ ὀπισθοῦ τοίχου τοῦ σηκοῦ ὑπερπηδηθῆθη εὐτυχῶς, ἀλλ' αἱ τελειόταται προσαρμογαὶ τῶν ἐκ λεπτοκόκκου πώρου δόμων αὐτοῦ διεκινήθησαν. Οὕτω ἐν τῶν σπουδαιωτάτων κειμηλίων τῆς ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τῆς τοπογραφίας τῶν Δελφῶν περιωθὲν ὥς περιεσώζετο ἄρτι ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ γῇ τῆς παιρίδος αὐτοῦ, ἥς τὸ πνεῦμα καὶ αἱ χεῖρες καὶ οἱ λίθοι τὸ ἐτεχνούργησαν, κολοβοῦται, κατασιρέγεται.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΚΙΝΗΤΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ

8634(25-6)

20592(9205)

18 NOV. 2003

No 3